

KORONA YHTEISKUNNAN MARGINAALEISSA

Korona yhteiskunnan marginaaleissa-
KoMa- hankkeen julkinen tiivistelmä

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Diak

Koonnut: Henna Takala

Kuvitus: Salla Lehtipuu

Selkokieline tiivistelmä: Sanna-Leena Knuuttila, Selkenee selkokieli palvelut

Valokuvat: Lissu Social Club

Posterit ja taulukot: Ruoka-apuosahanke, Asunnottomuus- osahanke, Osallistavat yhteisöt-
osahanke ja Otto Oma tulevaisuus- osahanke

31.8.2023 Tampere

Sisällys

1. Hankkeen perustiedot, rahoitus	4
2. Hankkeen toteuttajan tiedot	4
3. Hankkeen toiminnan ja tulosten tiivistelmä	4
4. Hankkeen toiminnan ja tulosten selkokieline tiivistelmä	8
5. Hankkeen toiminnan ja tulosten tiivistelmä englanniksi	11
6. Hankkeen toteutus ja riskikartoitus	15
6.1 Ohjausryhmä	18
6.2 Muut yhteistyötahot	20
7. Kohderyhmän kokemukset	20
8. Hankkeemme toimintaa ja tuloksia sarjakuvana	21
9. Julkisuus, julkaisut ja tiedottaminen	24
10. Hankkeen tavoitteiden toteutuminen, tuloksia	32
11. Hankkeen tasa-arvovaikutukset	37
12. Kestävä kehitys	40
13. Toiminnan jatkuvuus, aineiston säilytys	44
14. Lopuksi	46

1. Hankkeen perustiedot, rahoitus

Korona yhteiskunnan marginaalissa KoMa- hanke

EURA 2014/10465/09 02 01 01/2020/STM

Toimintalinja 5. Sosiaalinen osallisuus ja köyhyyden torjunta

Erityistavoite 10.1. Työelämän ulkopuolella olevien työ- ja toimintakyvyn parantaminen

Hankkeen rahoittaja on Euroopan Sosiaalirahasto ESR

2. Hankkeen toteuttajan tiedot

Hankkeen toteuttavat Tampereen yliopisto, Helsingin yliopisto ja Diakonia-ammattikorkeakoulu ja Porin Sininauha ry.

3. Hankkeen toiminnan ja tulosten tiivistelmä

Hanke koostuu viidestä kokonaisuudesta, joiden yhdessä tuottama tieto muodostaa toistaiseksi puuttuvan kokonaiskuvan marginaaleissa elävien tilanteista ja luo pohjan palveluiden kehittämiseksi. 1. Asunnottomuus-osahanke tuotti tilannekuvan asunnottomien ihmisten ja heidän kanssaan töitä tekevien selviytymisestä. 2. Ruoka-apu-osahankkeessa selvitettiin leipäjonon ihmisten hyvinvointia ja palvelujärjestelmän toimivuutta. 3. Osallistavat yhteisöt-osahanke tuotti tietoa matalan kynnyksen yhteisöjen asiakkaiden (mm. päihde- ja mielenterveyshaasteista kärsivien) selviytymisestä. 4. OTTO- Oma tulevaisuus-tutkimus tuotti tietoa syrjintää ja huono-osaisuutta kokevien henkilöiden osallisuuden vahvistamisesta ja vastaamisesta tämän kohderyhmän palvelutarpeisiin. 5. OTTO Oma tulevaisuus- pysyvä toiminta saatteli asiakkaat tuettuna kuntoutumisen polun alkuun ja siitä eteenpäin. Toiminta sisälsi etsivän työmuodon kohderyhmän tavoittamiseksi ja uudenlaisen kynnyksettömän palvelupisteen.

Osa-hankkeissa käytettävät erilaiset menetelmät tuottivat erilaista tietoa ja täydensivät kokonaiskuvaa. Hankkeessa tuotettua tietoa voidaan soveltaa valtakunnallisesti palveluiden ja tukitoimien kehittämisessä, arvioitaessa haavoittuvimmassa asemassa olevien ryhmien hyvinvointia ja vahvistettaessa heidän osallisuuttaan yhteiskunnassa – sosiaalisesti kestävänsä kehityksen, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumisessa. Hankkeen toimenpiteet ovat edistäneet hankkeen tavoitetta selvittää huono-osaisten ihmisten hyvinvointia sekä kehittää heidän palvelujaan poikkeusoloissa ja niiden jälkeen. Tuotettua tietoa on sovellettu viestinnällisesti ja kehittämisenäkökulmasta päätöksenteon ja palvelujen kehittämiseksi.

Osallistavat yhteisöt -osahankkeen tavoite oli tuottaa tietoa erityisen haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten (mm. päihde- ja mielenterveyshaasteista kärsivät, asunnottomat ja/tai työttömät ihmiset) hyvinvoinnista ja selviytymisestä korona-ajassa sekä tietoa siitä, miten eri matalan kynnyksen yhteisöt pystyvät tukemaan asiakkaidensa hyvinvointia ja selviytymistä. Näitä yhteisöjä ovat muun muassa mm. päihde- tai mielenterveyshaasteista kärsivien ihmisten päiväkeskukset ja yhteisölliset olohuoneet. Matalan kynnyksen kohtaamispaikat tuottavat haavoittuvissa tilanteissa oleville ihmisille erityistä palvelua ja tukea, jota muu yhteiskunta ei ole täysin onnistunut tuottamaan. Tulostemme perusteella koronapandemia ja siihen liittyvät rajoitukset vaikuttivat kohtaamispaikkojen keskeisiin kynnyksiä madaltaviin ulottuvuuksiin ja tuottivat kävijöille uusia kynnyksiä kohtaamispaikkaan ja yhteiskuntaan. Työntekijät arvioivat tämän aiheuttaneen kohtaamispaikkojen kävijöille monenlaista kärsimystä sekä ongelmien syvenemistä ja kasautumista. Tulevaisuudessa on tarpeen arvioida, miten erityisesti jo valmiiksi hyvin haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten oikeudet voidaan turvata niin kriisi- kuin niin sanottuina normaaliaikoina.

Osallistavat yhteisöt- osahankkeen kohtaamispaikkojen kävijöiden hyvinvoinnin haasteet kietoutuivat toisiinsa niin, että tiheä päihteiden käyttö, yksinäisyyden, eristyneisyyden ja ulkopuolelle jäämisen kokemukset sekä huonompi koettu terveys ja heikommat tyytyväisyys elämään ja positiivinen mielen hyvinvointi olivat yhteydessä toisiinsa. Vastaajien kohtaamispaikoissa saamat kokemukset välittämisestä ja etenkin toimijuudesta olivat yhteydessä vähäisempään yksinäisyyteen, suurempaan elämäntyytyväisyyteen, parempaan koettuun terveyteen ja vähäisempään päihteidenkäyttöön. Tuloksista ei voida tehdä päätelmiä syys-seuraussuhteista. Kohtaamispaikkojen mahdollistamat osallisuuden kokemukset ovat silti merkittäviä kävijöiden hyvinvoinnin näkökulmasta, koska ne vastaavat inhimillisiin perustarpeisiin. Kohtaamispaikkojen tarjoamia välittämisen ja toimijuuden kokemuksia

voidaan pitää keskeisinä turvan ja tunnustuksen lähteinä tilanteissa, joissa nämä tarpeet eivät toteudu riittävästi muissa yhteyksissä kuten työssä tai perhe-elämässä.

Osallistavat yhteisöt-osahankkeen kohtaamispaikkojen merkitystä kävijöille alleviivaa, että heistä erittäin suuri osa arvioi kohtaamispaikat merkittäväksi tekijäksi selviytymiselleen vuonna 2021. Vastaajat arvioivat kohtaamispaikan, jossa vastasi kyselyyn, keskimäärin kaikkein tärkeimmäksi asiaksi omalle selviytymiselle, jopa tärkeämmäksi kuin ystävät tai perhe (Liitteissä oleva taulukko 3 Kävijöiden arvio eri tahojen merkittävyydestä selviytymisensä kannalta vuonna 2021). Matalan kynnyksen kohtaamispaikat ja niissä muodostuvat yhteisöt vaikuttavat siis kyenneen poikkeuksellisessakin ajassa, koronapandemiasta ja siihen liittyvistä rajoituksista huolimatta tukemaan kävijöitään varsin hyvin

Ruoka-apuosahankkeen toteuttamassa korona-ajan ruoka-avussa oli paljon toiminnallisia muutoksia ja rajoituksiin sopeutumista. Ruoka-aputoiminnassa jouduttiin aluksi sulkemaan joitain ruokakassijakoja, ja rajoitustoimenpiteet johtivat myös yhteisruokailujen sulkemisiin. Etenkin iäkkäämmät vapaaehtoistyöntekijät jäivät kotiin tartunnan pelosta, mutta jotkin ruoka-aputoimijat raportoivat uusista nuoremmista vapaaehtoisista. Koronaturvalliset käytännöt rasittivat taloudellisesti etenkin pienimpiä ruoka-aputoimijoita. Ruoka-avun kävijäkunta kasvoi lomautusten ja työttömyyden kasvun myötä, ja hakijoiden joukossa oli sellaisia ryhmiä, joita ei ruoka-avussa ollut niin paljoa ennen korona-aikaa. Esimerkiksi korkeakoulutettuja, lapsiperheellisiä ja naisia alkoi käydä ruoka-avussa aiempaa enemmän. Ruoka-avun kävijäkunnan heterogeenisyys näkyy siinä, ettei ruoka-avun hakijoiden positiivinen mielenterveys poikkea kovin paljoa koko maan väestöstä. Huono-osaisimmilla hakijoilla, kuten työttömällä, on kuitenkin alhainen positiivinen mielenterveys, mihin vaikuttaa etenkin toimeentulovaikeuksien kokeminen. Ruoka-avun hakijoilla on myös paljon palvelujen alikäyttöä, eli vaikka koettaisiin tarvetta palveluille, niin niitä ei syystä tai toisesta haeta. Palvelujärjestelmä ei siis toimi täydellisesti edes normaalioloissa, ja poikkeusoloissa tilanne vain pahenee. Ruoka-apupisteissä on suuntauksena, että ruoan lisäksi tarjotaan muitakin palveluja, kuten lomakkeiden täyttöapua, keskusteluapua ja vertaistukea, ja tätä suuntausta on entisestään vahvistettava. Samoin tarvitaan julkisten palvelujen palveluohjausta ja -neuvontaa ruoka-apupisteisiin. Kriisitilanteissa ruoka-aputoimijat kohtaavat ihmisiä, jotka eivät välttämättä ole tekemisissä julkisten palvelujen kanssa. Tästä syystä julkisen sektorin ja ruoka-aputoimijoiden yhteistyötä on vahvistettava.

Otto oma tulevaisuus- osahankkeessa kehitettiin ja toteutettiin kynnyksetön palvelupiste, jossa asunnottomuudesta kärsivät voivat viettää arkisin aikaansa ensisuojan ollessa kiinni. Paikka, johon voidaan tulla myös päihtyneenä hoitamaan asioita. Palvelupiste Lissu Social Clubissa asioita saadaan hoidettua, eivätkä ne kasaannu ja kuormita paitsi ihmistä itseään, mutta myös esim. SOTE-keskusta niin paljon. Halutessaan ihmisille saadaan apua nopeammin, eivätkä ongelmat kasva niin suureksi kuin ne kasvaisivat ilman tukea. Palvelupisteessä toteutettiin myös etnografinen tutkimus.

Asunnottomuus -osahanke keskittyi tutkimaan työtä asunnottomuutta kokeneiden ihmisten parissa koronan aikana. Tuloksemme perustuvat runsaaseen laadulliseen aineistoon, joka on tuotettu kolmesta eri kaupungista ja seuraavista yksiköistä: etnografinen tutkimus OTTO-osahankkeessa (Lissu Social Club); kaksi tuetun asumisen yksikköä; kaksi tilapäismajoituksen yksikköä; päiväkeskus ja asunnottomuuden ehkäisyprojekti aikuissosiaalityössä. Osahankkeessa olemme kehittäneet yhdessä maallikotutkijoiden ja kokemustoimijoiden kanssa tutkimuksen tekemisen tapoja.

Olemme pyrkineet edistämään kumppanuutta, hyväksyntää ja osallisuutta eri yhteistyökumppaneiden kanssa toimiessamme. Olemme pyrkineet yhdessä eri toimijoiden kanssa ymmärtämään ja luomaan uutta tietoa asunnottomuus- ja osallisuustyöstä käyttämällä useita teoreettisia käsitteitä, kuten haavoittuvuus, resilienssi, palvelujen saavutettavuus, osallisuustyö, eriarvoisuus, huono kohtelu, tunnustamissuhteet ja vastavuoroisuus. Olemme tuottaneet muun muassa suomenkielisen toimitetun teoksen sosiaali- ja asunnottomuustyöstä kriisitilanteissa sekä toimitetun tutkimusraportin "Osallisuus ja osattomuus yhteiskunnan marginaaleissa – Muuntuvat palvelut ja hyvinvointi koronapandemiassa". Tuotimme myös politiikkasuosituksia, joissa korostamme esimerkiksi seuraavia eettisiä lähtökohtia ja toimenpiteitä kestävän hyvinvointiyhteiskunnan ja kriisinkestävyyden vahvistamiseksi: 1) Marginaalisessa asemassa olevat ja heidän kanssaan työskentelevät ihmiset tulee ottaa entistä enemmän kumppaneina mukaan tiedon tuottamiseen, kehittämiseen ja toimintojen arviointiin. 2) Yhteisöissä, kohtaamispaikoissa ja osallisuustyössä on voimaa vaikeina aikoina, minkä vuoksi niiden toimintaedellytykset on turvattava kriisitilanteissa. 3) Saavutettavuusongelmiin on puututtava aktiivisesti ja kollektiivisesti, varsinkin marginaalisessa asemassa olevien ihmisten huonoon kohteluun, syrjintään ja hoitamatta jättämiseen/auttamatta jättämiseen. 4) Asunnot ovat kriisinhallinnan perusinfrastruktuuria. Asuminen ja sitä turvaava tuki on määriteltävä yksilöllisten tarpeiden ja kykyjen perusteella, ja ne on turvattava kaikille.

4. Hankkeen toiminnan ja tulosten selkokieline tiivistelmä

Tässä tiivistelmässä kerromme KoMa-hankkeesta. Kerromme, mitä asioita tutkimme KoMa-hankkeessa, ja mitkä olivat hankkeen tulokset.

KoMa-hankkeessa tutkimme, miten yhteiskunnan marginaaleissa elävät ihmiset voivat korona-aikana. Yhteiskunnan marginaaleissa eläviä ihmisiä ovat muun muassa asunnottomat, työttömät ja he, joilla on päihdeongelma tai mielenterveysongelma.

Lisäksi kehitimme palveluita, joita voidaan tarjota marginaaleissa eläville ihmisille kriisitilanteissa ja niiden jälkeen.

KoMa-hanke sisälsi viisi pienempää osahanketta:

1. Asunnottomuus-osahanke
2. Ruoka-apu-osahanke
3. Osallistavat yhteisöt-osahanke
4. OTTO - Oma tulevaisuus
5. OTTO - Oma tulevaisuus -pysyvä toiminta

Seuraavaksi kerromme tarkemmin jokaisesta osahankkeesta.

1. Asunnottomuus-osahanke

Osahankkeessa tutkimme, miten asunnottomat tai sen uhkaa kokevat ihmiset selviytyivät korona-aikana. Tutkimme myös, miten asunnottomia auttavat työntekijät jaksoivat työssään korona-aikana.

Lisäksi selvitimme, miten palveluita kannattaa kehittää, jotta ihmisten osallisuus, yhdenvertaisuus ja turvallisuus kasvavat. Osallisuus tarkoittaa ihmisen tunnetta siitä, että hän kuuluu johonkin.

2. Ruoka-apuosahanke

Osahankkeessa tutkimme, miten korona-aika vaikutti niiden ihmisten hyvinvointiin, jotka tarvitsivat ruoka-apua. Tutkimme myös, miten ruoka-apu toimi korona-aikana.

Korona-aikana ruoka-avussa oli paljon muutoksia ja rajoituksia. Esimerkiksi yhteisruokaluja ei järjestetty. Myös vanhoja toimintatapoja otettiin uudelleen käyttöön. Se tarkoitti sitä, että ruokakasseja pakattiin valmiiksi, ja ihmisten täytyi jonottaa ruokakasseja ulkona.

Ruoka-avun tarve kasvoi korona-aikana. Hakijoiden joukossa oli enemmän sellaisia ryhmiä, joita ei ollut ruoka-avussa ennen koronaa. Näitä ryhmiä olivat esimerkiksi lapsiperheet ja naiset.

Tutkimuksen mukaan korona-aikana useimmilla ruoka-avun hakijoilla oli melko hyvä mielenterveys. Kuitenkin esimerkiksi työttömällä mielenterveys oli huonompi. Tähän vaikuttaa erityisesti se, että heillä on huoli omasta taloudellisesta tilanteestaan.

Tutkimuksessa selvisi myös, että ruoka-avun hakijoilla on paljon palvelujen alikäyttöä. Tämä tarkoittaa, että vaikka he tarvitsevat palveluita, he eivät hae niitä. Siksi ruoka-avun paikoissa tarjotaan nykyään ruoan lisäksi myös muita palveluita, kuten lomakkeiden täyttöapua, keskusteluapua ja vertaistukea. Näin ruoka-avun hakijat saavat apua helpommin.

Tulevaisuudessa ruoka-avun paikoissa voisi tarjota myös julkisten palveluiden palveluohjausta ja palveluneuvontaa kuten lomakkeiden täyttöapua. Siksi on tärkeää lisätä ruoka-avun paikkojen ja julkisen puolen yhteistyötä.

3. Osallistavat yhteisöt -osahanke

Osahankkeessa tutkimme, miten korona-aika vaikutti heihin, jotka käyvät matalan kynnyksen kohtaamispaikoissa. Heitä ovat muun muassa asunnottomat ja työttömät sekä ihmiset, joilla on päihdeongelmia tai mielenterveysongelmia. Matalan kynnyksen kohtaamispaikkoja ovat esimerkiksi päiväkeskukset ja yhteisölliset olohuoneet.

Osahankkeessa tutkimme myös, miten eri matalan kynnyksen kohtaamispaikat pystyivät tukemaan asiakkaidensa hyvinvointia ja selviytymistä korona-aikana.

Tutkimuksessa selvisi, että korona-aikana ihmiset eivät voineet käydä kohtaamispaikoissa kuten aiemmin. Tämä aiheutti heille monenlaista kärsimystä. Joillain ongelmat lisääntyivät.

Suurin osa asiakkaista sanoi, että korona-aikana kohtaamispaikat olivat heille erityisen tärkeitä. Ne olivat jopa tärkeämpiä kuin ystävät tai perhe.

Asiakkaat saivat tukea kohtaamispaikoissa. Se auttoi heitä selviämään korona-ajasta.

4.OTTO - oma tulevaisuus- osahanke

Osahankkeessa tutkimme, miten voidaan vahvistaa niiden ihmisten osallisuuden tunnetta, jotka kokevat syrjintää ja elävät yhteiskunnan marginaaleissa. Yhteiskunnan marginaaleissa eläminen tarkoittaa, että ihmisellä ei ole asuntoa, hän on työtön tai hänellä on päihdeongelmia tai mielenterveysongelmia.

Tässä osahankkeessa mietimme myös, millaisia palveluita nämä ihmiset tarvitsevat.

5. OTTO – Oma tulevaisuus -pysyvä toiminta

Osahankkeessa etsimme tukea tarvitsevia asiakkaita ja tuimme heitä kuntoutumisessa.

Lisäksi kehitimme ja avasimme palvelupisteen, jossa asunnottomat voivat viettää aikaa arkisin, kun ensisuoja on kiinni. Palvelupisteelle voi tulla myös päihtyneenä. Palvelupisteen nimi on Lissu Social Club.

Palvelupisteessä asiakas voi hoitaa omia asioitaan. Tämä on tärkeää, koska silloin asiakkaan asiat eivät kasaannut ja kuormita häntä ja sote-palveluita.

Hyvinvointia ja kriisien sietokykyä rakennetaan yhdessä

Lopuksi haluamme nostaa esiin muutaman perusasian, joiden avulla voidaan lisätä ihmisten hyvinvointia yhteiskunnassa.

1. Yhteiskunnan marginaaleissa eläviä ihmisiä sekä heidän kanssaan työskenteleviä, täytyy kuulla, kun tarvitaan tietoa ihmisten ongelmista ja halutaan kehittää palveluita.

2. Matalan kynnyksen kohtaamispaikat ovat ihmisille erityisen tärkeitä silloin, kun yhteiskunnassa on jokin kriisi.

3. Ihmisten huonoon kohteluun ja syrjintään täytyy puuttua heti.

Kun ihminen tarvitsee apua tai hoitoa, hänen täytyy saada sitä.

4. Jokaisella on oikeus asuntoon ja asumisen tukeen.

5. Hankkeen toiminnan ja tulosten tiivistelmä englanniksi

Covid-19 has affected us all but the most it has affected those living at the margins of the welfare state. “Keep distance” does not work when one needs to line up for food, one is homeless or to whom being at home means abuse, substance use, loneliness, idleness. Safeguarding a life of dignity is impossible without face-faced encounters, group activities or house calls. In emergency conditions the most underprivileged people, but also those working with them, face increased risk of being infected and hardship to ensure the minimum requirements of dignified life.

We are bound to need knowledge of the situations, needs and risks of vulnerable people for a long time. This Covid-19 at the margins of the welfare state -project provides information on how the most vulnerable people in our society are doing during the pandemic and how their services should be developed during the pandemic and after. What can we learn about the services during exceptional times?

The project was comprised of five subprojects which together provide an overall picture of the situations of people living at the margins of society. 1. The subproject on homeless people provides information on the coping of the homeless people as well as of those working with them. 2. The Breadline subproject clear up the essential points on the wellbeing of the people in need of food aid. 3. The inclusive communities – subproject generates information on the coping of the clients of low-threshold services and public meeting places (e.g. clients suffering from substance abuse or mental problems). 4. The OTTO Own future action research produces knowledge on how to strengthen participation and fulfil service needs of disadvantaged people facing discrimination. 5. The subproject on OTTO Own future permanent action brings the vulnerable people into the first steps of the service system and helps them further. The permanent action includes outreach work and a new kind of service point without thresholds.

The subprojects used different methods and complement each other. The knowledge is useful nationwide in developing the services and measures of support, evaluating the wellbeing of vulnerable people, and supporting their inclusion in society – sustainable development of society, equality and diversity coming true. The information produced by the subprojects can be used in developing the services of not just those client groups but vulnerable people in general and the overall picture generated by the project can be used when making political decisions as well as in lawgiving. Tampere University, Helsinki University, the Diaconia University of Applied Sciences and The Finnish Blue Ribbon in Pori implemented the project.

The sub-project focused on low threshold meeting places, which offer services for people in marginalized positions and vulnerable situations, such as people with mental health problems and / or substance abuse problems, and people who are homeless. The sub-project focused on the wellbeing of the visitors of such meeting places during the covid-pandemic and the ways in which low threshold meeting places can support their wellbeing and coping. According to the results, the challenges in wellbeing among the visitors of low threshold meeting places intertwine so that frequent use of intoxicants, loneliness, lower experienced health, lower life satisfaction and lower positive mental health are connected to one another. However, low threshold meeting places provide essential and unique support and services for their visitors in difficult situations. Visitors reported they strongly experienced caring (I feel safe, I feel equal, I am cared about, I have been heard) and agency (I have meaningful things to do, I have learned new skills, I have been able to help others) in these places. These experiences of caring and agency correlated with lower levels of loneliness and exclusion, better experienced health, better life satisfaction, and better positive mental health, although our results do not address causalities. The visitors evaluated the meeting place where they filled in the questionnaire to be on average the most essential thing which supported their coping during 2021. In normal times the meeting places provide food assistance and help people to use the computer and apply for social security and pay their bills. Due to restrictions this was not always possible causing challenges to basic survival and basic needs of the visitors. According to our results, low threshold meeting places provide a unique and essential context of community, caring, agency, and services for people in vulnerable situations, and the operation of them should be secured both in future crises and so-called normalcy.

In food aid sub-project during the COVID-19 pandemic, there were many operational changes and adaptations in food aid. Some food bag distribution points had to be closed, and the restrictions also led to the closure of communal meals. Especially older volunteers stayed home out of fear of infection, but some food aid providers reported the involvement of new younger volunteers. The COVID-19 safety practices put a financial strain, particularly on smaller food assistance organizations. The clientele of food aid grew with the increase in layoffs and unemployment, and among the applicants were groups that were not as prevalent in food aid before the pandemic. For example, there was an increased presence of people with higher degree education, families with children, and women seeking food aid. The heterogeneity of the food aid recipients is reflected in the fact that their mental well-being does not significantly differ from the general population. However, the most disadvantaged applicants, such as the unemployed, experience lower levels of positive mental health, primarily influenced by their experience of financial hardship. Food aid recipients also underutilize available public services, meaning that despite their need for assistance, they do not seek it for various reasons. Consequently, the service system does not function optimally even under normal circumstances, and the situation worsens during exceptional times. A trend in food aid points is to offer additional services beyond food, such as assistance with form filling, counseling, and peer support, and this trend needs to be further strengthened. Similarly, there is a need for public service guidance and counseling at food aid points. In times of crisis, food aid providers encounter individuals who may not necessarily interact with public services. Hence, collaboration between the public sector and food aid providers needs to be enhanced.

The main goal of the sub-project called OTTO Own future – Towards participation, was to strengthen the participation of people who experience discrimination and disadvantage, especially the homeless, those in compensation care, substance abusers, immigrants and people released from prison, and to respond to the service needs of this target group. In the sub-project, a low-threshold service point, Lissu, was developed and implemented. Lissu's everyday life is structured by a weekly program built together with the participants and numerous operators who enter the community. You can also spend time in the space without participating in the activities on offer. A key asset in Lissu's operations is an open, constantly improving community. At the weekly community meeting, joint decisions are made, achievements are celebrated, and the future is planned. Lissu is a living space and a way of

working together that is constantly looking for and finding new ways to promote justice, inclusion, and equality.

In homelessness and work with people experiencing homelessness -sub project we focused on work with people experiencing homelessness during Covid-19. Our findings are based on rich qualitative data produced from three different cities and the following units: ethnographic research at the OTTO sub-project (Lissu Social Club); two supporting housing units; two temporary accommodations; day center and homelessness prevention project in adult social work. We have developed practical ways to accomplish research partnership with people having expert-by-experience and co-research. We have tried to realize partnership, acceptance, and social inclusion with various collaborators. We have approached and analyzed the work with people experiencing homelessness by using several theoretical conceptualizations, such as vulnerability, resilience, access to services, social inclusion work, inequality, abusive treatment and practices, recognition relationships and reciprocity. We have produced for instance an edited volume in Finnish regarding social and homelessness work in crises as well as an edited research report called: "Inclusion and exclusion in the margins of society - Changing services and well-being in the corona pandemic".

We have also produced policy recommendations in which we emphasize for example the following ethical starting points and measures to strengthen a sustainable welfare society for all and resilience in crisis: 1) People in a marginal position and those who work with them are to be more included in the knowledge production, social security planning, development, and evaluation practices. 2) Communities, meeting places and social inclusion work embeds strength in difficult times, which is why their operating conditions are to be secured in crises. 3) Accessibility problems must be tackled actively and collectively, especially to the mistreatment, discrimination, and failure to treat/fail to help people in a marginal position. 4) Apartments are basic infrastructure of crisis management. Housing and support that secures it must be defined based on individual needs and abilities, and they are to be secured for everyone.

6. Hankkeen toteutus ja riskikartoitus

KoMa- hanke toteutui aiotulla maantieteellisellä alueella ja suunnitellulla kohderyhmällä. Hankkeen toteutukseen liittyviä muutoksia ei ollut muutoin kuin toimintatutkimuksen osalta, koska Poriin perustetun kynnyksettömän kohtaamispaikka Lissun toiminta oli ja toteutti itsessään ja eli arjessaan toimintatutkimuksellisesti. Yhdessä eletty etnografia kuvaakin paremmin Lissussa toteutettua tutkimusta.

Osallistavat yhteisöt- osahanke toteutui aiotulla maantieteellisellä alueella eli Helsingissä, Turussa, Tampereella ja Porissa. Lisäksi hanke toteutui laajasti eri puolilla Suomea, tosin painottuen suuriin kaupunkeihin, joissa matalan kynnyksen yhteisöjä on määrällisesti eniten. Kerättyihin aineistoihin saatiin vastaajiksi monipuolisesti tavoiteltua kohderyhmää.

Otto oma tulevaisuus- osahankkeessa jo ensimmäisen toimintavuoden kesällä palvelupisteelle myönnettiin Porin Vuoden Keskustateko- palkinto. Keskustateko- palkinto on osa valtakunnallista keskustatekokilpailua, jonka järjestävä Elävät Kaupunkikeskustat ry. Tässä valtakunnallisessa kilpailussa palvelupiste ylsi 13 parhaan joukkoon. Jo tämä yksistään kertoo miten merkittävänä asiana ja positiivisena muutoksena keskustan alueen yrittäjät kokee palvelupisteen olemassaolon. Ja antaa vahvaa signaalia toiminnan tarpeellisuudesta juuri Porin keskustan alueella. Kohderyhmä saavutettiin nopeasti kävijöiden oman verkoston myötä. Tieto palvelupisteestä kulki paljon ”suusta suuhun”- periaatteella. Yksi kävijä toi mukanaan toisen kävijän, seuraava taas uuden jne. Myös satunnaisia, Porissa vain ohikulkumatalla olevia kävijöitä on saavutettu etenkin kesäisin runsain mitoin. Näiden ulkopaikkakuntalaistenkin asioita on pystytty edistämään palvelupisteestä käsin, ja palaute onkin ollut pelkästään positiivista. Usein kuultu lause on ollut ”olisipa omassa asuinkunnassani samanlainen palvelumuoto”.

KUNNIAKIRJA

Porin kaupunkikeskusta ry on
valinnut

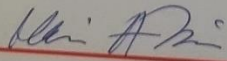
Porin Sininauha ry:n

**Lissu Social
Clubin**

Porin Vuoden Keskustateoksi 2021.

Porin vuoden keskustateko -palkinto on osa
valtakunnallista keskustatekokilpailua,
jonka järjestää Elävät Kaupunkikeskustat
(EKK) ry.

Porissa, 28.8.2021

Mari Antikainen

Toiminnanjohtaja
Porin kaupunkikeskusta ry

**PORI
KORT
TELIT**

Ruoka-apuosahankkeen alkusuunnitelmissa oli aineistonkeruuta myös Porissa, mutta se jäi välistä koska tutkimusavustajien aika ja mahdollisuudet matkustaa olivat rajalliset. Porista ei myöskään löytynyt halukkaita ruoka-aputoimijoita jakamaan lomakkeita kävijöille.

Ruoka-apuosahankkeessa suunniteltiin ruoka-aputoimijoille suunnattua kyselyä mikä jäi toteuttamatta, koska samaan aikaan Ruoka-apu.fi -palvelu oli tehnyt vastaavanlaisen kyselyn. Uuden kyselyn lisäarvo olisi ollut olematon suhteutettuna sen toteuttamisen vaatimiin resursseihin.

Asunnottomuus-osahanke mahdollisti osaltaan myös MARGI-tutkimusryhmän pitkän kokemuksen hyödyntämisen korona-ajan kriisi- ja väliaikaisasumispalveluiden ja asunnottomien tutkimuksessa. MARGI-tutkimusryhmässä on toteutettu monia laadulliseen tapaustutkimukseen ja ”kentälle” asiakkaiden ja työntekijöiden pariin jalkautuvia tutkimushankkeita. Osahanke jatkoi tätä perinnettä. Euroopan Sosiaalirahaston hankkeena toimiminen kehitti valtavasti hanketyöosaamista erityisesti hallinnollisissa ja talouteen liittyvissä kysymyksissä. Jatkuva ja tiivis toiminnan ja talouden seurantaraporttien laatiminen yhteistyössä kasvatti osahankkeiden kokemusta tiivistä yhteistyöstä. Maallikkotutkijuus on ollut iso ja tärkeä osa osahankkeen toimintaa ja tuloksia. Maallikkotutkijat ovat olleet osa Tampereen yliopiston henkilökuntaa.

Ruoka-apuosahankkeen tutkijakehittäjä kartutti ruoka-aputoimintaan liittyvää osaamistaan, myös tutkimusmenetelmällinen osaaminen kasvoi mahdollisten jatkotutkimusten suunnittelua ajatellen.

Koko hankkeen osalta merkittävimpiä riskejä liittyi itse koronapandemian aikaisiin sulku- ja rajoitustoimiin. Niihin reagoitiin tutkimusryhmässä nopeasti ja haastatteluja ja etnografiaa sekä kyselyjä toteutettiin joustavasti ja tilanteiden edellyttämällä suojaustoimilla.

Osallistavat yhteisöt- osahankkeen riskianalyyssissä huomioitiin hankkeen tiukka aikataulu, jota mahdolliset henkilöstövaihdokset ja pandemiatilanteen muutokset saattavat haastaa entisestään. Hankkeeseen rekrytoitu hanketyöntekijä vaihtui hankkeen alkuvaiheessa ja uuden hanketyöntekijän rekrytointi vei hieman aikaa, joka oli suunniteltu käytettäväksi aineistonkeruun valmisteluun. Uuden hanketyöntekijän rekrytoinnissa tulivat avuksi konsortion verkostot. Myös tiedonkeruu jatkui toivottua pidempään, kun Omikronmuunnoksen myötä huonontunut tautitilanne ja siihen liittyvät rajoitukset sulkiivat toimipaikkoja ja vähensivät niiden osallistujamääriä. Tämän myötä myös aineistonkeruuta seuraavat työvaiheet ja hankkeen kokonaisaikataulu viivästyivät jossain määrin.

Viivästymiset eivät estäneet hankkeen toimenpiteiden toteuttamista (julkaisut, työpajat, politiikkasuositukset), joskin osa julkaisuista viimeistellään ja julkaistaan vasta hankkeen päättymisen jälkeen.

Otto oma tulevaisuus- hankkeessa oli kesken hankkeen työntekijävaihdos, mutta uusi työntekijä oli suorittanut palvelupisteellä opiskeluihinsa liittyvän harjoittelun, ja oli sitä kautta jo tuttu palvelupisteen käyttäjille. Lisäksi edellinen työntekijä siirtyi tukea saaneella yhdistyksellä toisiin tehtäviin jääden osaksi hankkeeseen, joten tämä pienensi siirrosta tullutta riskiä.

Ruoka-apuosahankkeen tutkijakehittäjä vaihtui, kun kyselylomaketta viimeisteltiin ja aineistonkeruuta oli tarkoitus aloittaa. Aineistonkeruu hieman lykkäytyi suunnitellusta, mutta ruoka-apukyselyyn saatiin kuitenkin hyvin vastauksia. Pidempi aineistonkeruuaika olisi silti mahdollistanut suuremman ja kattavamman aineistonäytteen keräämiseen.

Kaikki ruoka-aputoimijat eivät olleet halukkaita osallistumaan tutkimukseen, mikä ymmärrettävää koska heidän aikansa ja resurssinsa ovat rajalliset. Lisäksi osa halusi suojella vaikeassa tilanteessa olevia ruoka-avun hakijoita lisärasitteilta. Tämä ei kuitenkaan haitannut, vaan tutkimukseen halukkaita osallistujia löytyi muualta.

6.1 Ohjausryhmä

Hankkeen ohjausryhmä koostui alan asiantuntijoista palvelujärjestelmän eri sektoreilta sekä rahoittajien edustajista ja tutkimuksen asiantuntijoista. Ohjausryhmä on luonnehtinut hankettamme onnistuneeksi, aineistoja ja tuloksia mielenkiintoisiksi. Hanke on ohjausryhmän mielestä onnistunut erinomaisesti sanallistamaan yhteiskunnan marginaaleissa elävien ihmisten ja heidän parissaan työskentelevien ammattilaisten kokemuksia korona-ajan tuottamista vaikeuksista sekä toisaalta innovatiivisista ratkaisuista ylivoimaisilta näyttäneisiin tilanteisiin.

Hankkeemme sai ohjausryhmältä myös kiitosta siitä, että hankkeessa on erittäin hyvin yhdistynyt tutkijoiden, sosiaalialan ammattilaisten ja kokemustyöntekijöiden sekä kynnöksettömiä palveluja käyttävien ihmisten tieto ja osaaminen. Kaikkien osahankkeiden tutkijat ovat selkeäsanaisesti raportoineet työstään ohjausryhmälle koko hankeprosessin ajan.

Ohjausryhmän mielestä hanke on nostanut esiin, miten yhteiskunnallisilla kriiseillä on taipumus voimistaa eriarvoisuutta, eriarvoisuutta, joka on pitkään tiedetty ongelmaksi. Hanke nosti esiin, miten koronapandemia kavensi yhdenvertaisuustyön mahdollisuuksia, kun yhdessä olemista ja yhteistä toimintaa täytyi rajata viruksen leviämisen ehkäisemiseksi. Hankkeen nostama saavutettavuuden näkökulma kiinnosti ja puhututti ohjausryhmää. Muun muassa ruoka-apua tutkineen osahankkeen asiakasdatasta löytyi merkittävät määrät ihmisiä, jotka olisivat tarvinneet palveluita – sosiaalityön palveluita, Kelan palveluita, toimeentuloa – mutta eivät niitä saaneet, joko siksi, että hakivat mutta eivät saaneet, tai siksi, että eivät edes hakeneet, vaikka olisivat tarvinneet. Hankkeessa tehtyjen havaintojen ja tulosten toivotaan johtavan toimenpiteisiin. Hankkeessa tehtiin osallisuustyötä ja vahvistettiin muun muassa pystyvyyden kokemuksia, ennakoitavuutta ja mahdollisuuksia osallistua tulevaisuuden rakentamiseen.

Hankkeen keskeinen opetus lienee se, että tällaista täytyy vahvistaa: varmistaa, että ihmisillä on käytettävissään resursseja, että heillä on toimintamahdollisuuksia ja että he pääsevät muuttamaan maailmaa. Siten päästään marginaaleista pois, osallisuuteen, yhteyteen, kuulumiseen. Hanke nosti ohjausryhmän mielestä esiin kansalaisyhteiskunnan tärkeän merkityksen kriisin kestävydessä ja turvallisuuden tunteen vahvistamisessa virallisen auttamisjärjestelmän rinnalla. Ohjausryhmän jäsenet ovat pitäneet muun muassa ruoka-apuosahankkeen tuloksia kiinnostavina, ja yksi ohjausryhmän jäsenistä on jakanut somessa osahankkeen tuottamia julkaisuja.

Kaiken kaikkiaan ohjausryhmä näki hankkeen oikein onnistuneena ja ajankohtaisena. Hankkeemme nosti hyvään aikaan tärkeitä teemoja esille; kun elämme nyt erilaisessa yhteiskunnassa kuin muutama vuosi sitten ja sosiaalityön ja erityisesti aikuissosiaalityön rooli ja sen tavoitteet tulee nostaa esille vahvasti. Hankkeen tuloksille ja loppuraportille toivotaan näkyvyyttä ihan valtakunnallisestikin.

6.2 Muut yhteistyötahot

Hankkeessa tehtiin monenlaista yhteistyötä eri hankkeiden kanssa. Tässä mainitsemme näistä muutamia isompia yhteistyötahoja. Hankkeessa tuotetusta tiedosta ja julkaisuista on saatu palautetta aihepiirin tutkijoilta konferensseissa ja seminaareissa sekä osana julkaisujen toimitusta ja vertaisarviointiprosesseja.

Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke – Sokra (S20220) Meidän hankkeessamme hyödynnettiin hankkeen tuottamaa tilannekuvaa huono-osaisuudesta Suomessa (www.diak.fi/eriarvoisuus).

Asunnottomuus-osahanke teki yhteistyötä myös WELGO-hankkeen kanssa, joka tutkii terveystilanteiden hallinnan työkaluja, legitimitettä, käytäntöjä ja ideoita. KoMa-hankkeen tulokset täydentävät tärkeällä tavalla WELGO-hanketta tuomalla näkyviin oppeja tulevien kriisien hallinnasta yhteiskunnan marginaalissa olevien ryhmien näkökulmasta. Yhteisiä oppimisen ja jakamisen toimintoja toteutettiin muun muassa lukupiirien muodossa. Yhteistyötä tehtiin myös PANDA- ja SILE-hankkeen tutkijoiden kanssa.

Porissa palvelupisteellä oli Otto Oma tulevaisuus- hankkeessa yhteisiä työpajoja esimerkiksi Asunnottomuuden puolittamisen hankkeen ja Hyvää jälkeä -tutkimushankkeen kanssa. Julkaisuissa/teoksissa yhteistyötä mm. THL:n kanssa. Osallistavat yhteisöt- osahanke on ollut Sininauhaliiton Päiväkeskus 2025 -hankkeen kumppani, joka saanut rahoituksen STEAlta. Yhteistyö sisälsi muun muassa tiedonvaihtoa ja yhteisiä tapahtumia sekä laajaa apua aineistonkeruussa.

7. Kohderyhmän kokemukset

Hankkeessa toteutettiin itsearviointia ja seurattiin sen toteutumista koko hankkeen keston ajan.

Asunnottomuus osahankeeseen aineistonkeruun yhteydessä toteutimme palautekeskusteluja kyseiseen tilanteeseen osallistuneiden kesken, ja tallensimme palautteen tutkimusaineistoksi. OTTO-osahankeeseen toimintatutkimuksessa, tutkijoiden ja tutkimuskohteen ihmisten välisessä dialogissa jatkuvasti kertyvää palautetta ja eettistä harkintaa tallentui erityisesti etnografisiin havaintopäiväkirjoihin. Tutkimusryhmän kuukausittaisissa palaverissa

(MARGI-KoMa-kokoontumiset) ja muussa tiiviin tutkimusryhmän yhteistyössä seurasimme hanketoiminnan etenemistä ja toteutimme jatkuvaa eettistä punnintaa.

Osallistavat yhteisöt- tutkimuksen tuloksista on järjestetty työpajoja matalan kynnyksen yhteisöjen työntekijöille, kävijöille ja vapaaehtoisille sekä palveluja rahoittaville, niiden kanssa yhteistyötä tekeville ja aihepiiriä tutkiville toimijoille. He ovat kokeneet tulokset uskottaviksi ja omaa kokemustaan vastaaviksi. Lisäksi työpajoissa saimme täydentävää ja syventävää tietoa matalan kynnyksen yhteisöjen kokemuksista koronapandemiasta.

Ruoka-aputoimijat ovat kiitelleet sitä, että ruoka-apua tutkitaan. Kyselyä keränneet tutkimusavustajat otettiin aineistonkeruupaikoissa hyvin vastaan. Tutkimustulokset on koettu kiinnostavina, ja toivottu että havainnoilla olisi edes jotain vaikutusta.

Otto oma tulevaisuus- osahankkeessa kävijöiden tuottamien kokemusten mukaan palvelupiste mahdollisti jopa ensimmäisen todellisen kiinnittymisen yhteiskuntaan. Osallisuuden merkitystä ei voi kylliksi korostaa. Etenkin korona- ajan sulkutoimenpiteet aiheuttivat paljon haasteita arjessa, yksinäisyyttä ja syrjäytymistä. Palvelupiste tarjosi hiljalleen kehittyvän mahdollisuuden osallistua, antaen ehkä ensimmäisen kerran väylän olla osana todellista yhteisöä. Osallistumisen kautta esim. päihteidenkäyttäjät ovat saanut positiivisia kokemuksia ja huomanneet elämän olevan arvokasta myös vähemmän päihtyneenä tai jopa täysin päihteettä.

8. Hankkeemme toimintaa ja tuloksia sarjakuvana

Halusimme seuraavien sivujen sarjakuvien myötä tuoda esille lukijoille hankkeemme toimintaa, tuloksia, kanssatutkijuutta ja monikerroksista osallisuutta tavalla, joka toivottavasti innoittaa tarttumaan kiinni hankeraporttiimme.

KORONA YHTEISKUNNAN MARGINAALEISSA

KUN PANDEMIAN AIKANA KOHOITETTIIN:

PYSYKÄÄ KOTONA!

MIETIN VAAN, ETTÄ MISSÄ "KOTONA" ?!

VOISINKO MÄ TULLA SINUN LUOKS TÄNÄÄN VOIKES?

... NO KATO KU MUN PITÄS NY VÄLTÄÄ KONTAKTEJA

ENITEN OLEN KOTONA OMAN PORUKKAVI LUONA

LISSU ON ARKENI

RAKKAVIITA ILMAN OIKEUTTA

TOINEN PLANEETTA, KOKO ELÄMÄ!

LISSU AUTTAA TÄSSÄ PÄIVÄSSÄ, NÄKEE KAVEREITA. VIKKONLOPPUISIN ON TYLSÄÄ

TÄTTÄRÄÄ! SAMAT SÄMAT!

MEILLÄ KOHDATAAN MARGINAALIIN AJETUT IHMISINÄ, JOILLA ON PALJON ANNETTAVAA MUIDEN HYÖDYKSI.

SIKSI, KUN KORONA SULKI KOHTAAMISPAIKAT TUNSI ITSENI YKSINÄISEKSI JA ONGELMAT KASAANTUIVAT.

OHJEISTUSTEN NOUDATTAMISEEN EI MINULLA OLLUT VOIMAVAROJA.

YHTEISMAJOITUKSESSA EI OLTU TURVASSA TARTUNTARISKILTÄ. EI MEILLÄ OLLUT SIELLÄ SAMANLAISIA IHMISOIKEUKSIA.

OLISIN EHKÄ OLLUT OIKEUTTU JOIHIKIN TUKIIN, MUTTA NIIDEN HAKEMINEN TUNTI LLAN VAIKEALTA.

RUOKA-AVUSTA SAIN AVUN HETI, MENEMÄLLÄ VAIN PAIKALLE!

TÄNNE ON TULLUT KORONAN AIKANA VÄHÄN UUSIA TYYPPEJÄ.

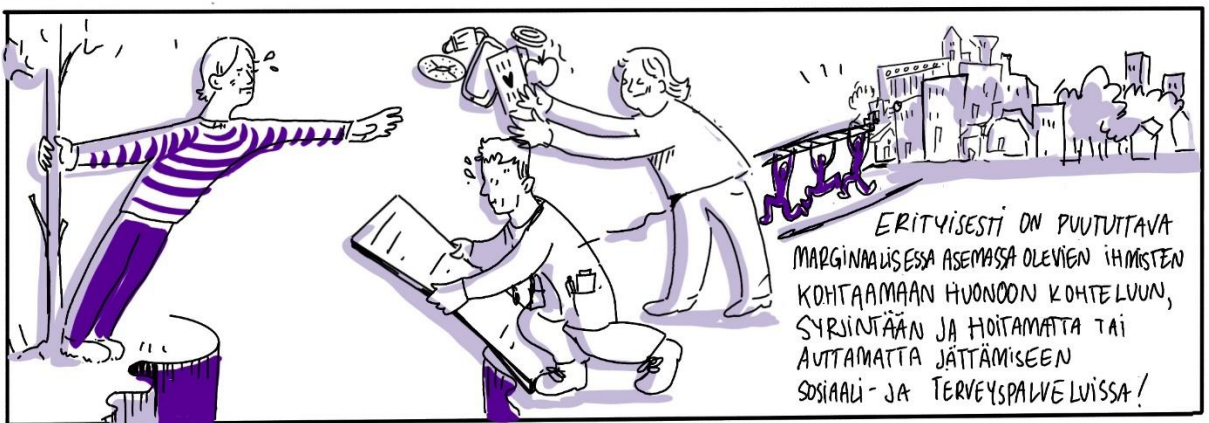
APIA LOMAKKEEN TÄYTTÖÖN

KESKUSTELUAPUA

RUUANJAON UUDET KÄYTTÄMÖT

VERTAISTUKEA

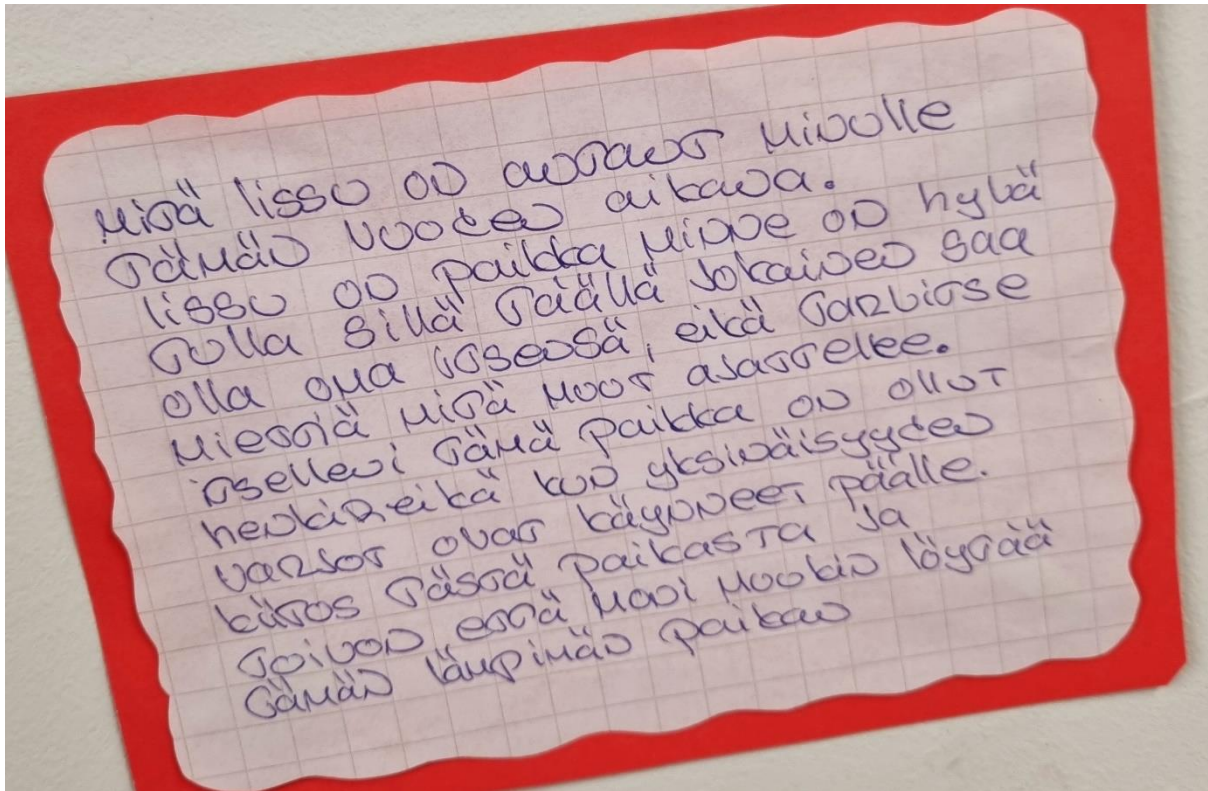
LAPSIPERHEET
KORKEASTI KOULUTETUT
NAISET

9. Julkisuus, julkaisut ja tiedottaminen

Hankkeemme näkyi koko hankeajan aktiivisesti julkisuudessa ja kaikista hankkeemme [tapahtumista, tilaisuuksista](#) ja [julkaisuista](#) tiedotettiin aktiivisesti [hankkeemme kotisivuilla](#) sähköpostitse ja sosiaalisen median eri alustoilla.

Koska kyseessä on ESR-hanke, tuensaajalla oli monenlaisia velvoitteita. Tuensaajan velvollisuuksiin kuului tiedotukset hankkeen saamasta Euroopan sosiaalirahaston tuesta yleisölle. Tuensaajan oli kaikissa tiedotus- ja viestintätoimenpiteissään käytettävä EU-lippulogo, joka sisältää EU-lipputunnuksen sekä maininnan Euroopan unionista ja Euroopan sosiaalirahastosta. Lisäksi oli käytettävä Vipuvoimaa EU:lta logoa tai tekstiä. Oli myös määritelty, että jos tuensaajalla on verkkosivusto, hankkeen toteuttamisen aikana sivustolla on esitettävä lyhyt tuen määrään suhteutettu kuvaus hankkeesta, sen tavoitteista ja tuloksista sekä maininta Euroopan unionin osallistumisesta rahoitukseen. Näin olemme verkkosivuillamme: <https://projects.tuni.fi/koma/> toimineet. Lisäksi tuensaajan oli varmistettava, että hankkeeseen osallistuville tiedotettiin Euroopan sosiaalirahaston tuesta hankkeelle.

Osallistavat yhteisöt- osahankkeesta tiedotettiin hankkeen omilla verkkosivuilla, Helsingin yliopiston verkkosivuilla ja tutkijoiden sosiaalisen median kanavilla. Osahanketta ja sen tuloksia esiteltiin hankkeen yhteisissä tilaisuuksissa, osahankkeen omissa työpajoissa sekä muissa tieteellisissä ja ammatillisissa tapahtumissa (Päihdepäivät, sosiaalityön tutkimuksen päivät, ruoka-avun tutkijoiden verkkotapaaminen, Sininauhaliiton järjestöpäivät, Riippuvuuksien yhteiskunnallisen sääntelyn ja hallinnan tutkimuskeskuksen (CEACCG) tutkimusseminaari, Kaupunkiakatemia strateginen johtoryhmä, Kirkkohallituksen kaupungistuminen ja kirkko neuvottelukunta). Osahankkeesta julkaistiin yleistajuisia artikkeleita Helsingin yliopiston ja Sininauhaliiton verkkojulkaisuissa. Hanke on myös ollut yhteistyökumppani Sininauhaliiton 'Tulevaisuuden päiväkeskus' -hankkeessa, jonka kanssa on tehty yhteistyötä ja tiedonvaihtoa.

Otto Oma tulevaisuus- osahanke näkyi sosiaalisessa mediassa eri kanavilla, pääosin Facebook ja Instagram- alustoilla. Paikallisessa lehdessä on ollut useita juttuja toiminnasta, sekä muuallakin yhdessä muiden osahankkeiden kanssa. Tiedotettiin yhteistyötahojen kautta, sekä avoimien ovien avulla. Palvelupisteellä on hankkeen aikana vierailut lukemattomia eri

tahoja kansanedustajista lähtien. Lisäksi palvelupisteeltä käsin on oltu luennoimassa ja kertomassa toiminnasta eri kokoonpanoilla useilla eri tahoilla, mm. eri seminaareissa, koulutustilaisuuksissa, oppilaitoksissa ja muissa organisaatioissa, niin livenä kuin etänä.

Ruoka-apuosahankkeen tutkijakehittäjää on ajoittain haastateltu tiedotusvälineissä ruoka-apuun liittyen, esimerkiksi Aamulehteen joulukuussa 2022. Tutkija-kehittäjä on myös kertonut ruoka-apukyselyn tuloksista sekä julkaisuista sosiaalisessa mediassa (Twitter & LinkedIn). Ruoka-apuosahanke on tuottanut julkaisuja sekä tieteellisiin että populaareihin julkaisukanaviin. Tutkimustuloksia on esitelty eri tilaisuuksissa kotimaassa sekä ulkomailla. Osahankkeen tuottamaa tietoa on hyödynnetty muun muassa SPR:n toteuttamassa valtakunnallisessa ruoka-avun järjestökoordinaatiohankkeessa. Myös Kela on hyödyntänyt osahankkeen osaamista omassa neuvontapalvelujen kehittämistoiminnassaan

Hankkeemme aikana on useita tieteellisiä vertaisarvioituja artikkeleita sekä monenlaisia muita artikkeleita, blogitekstejä ja kolumneja. Monia artikkeleita on myös teon alla tätä hankeraporttia kirjoitettaessa. Ohessa luettelo kaikista julkaisuistamme, vanhimmasta uusimpaan. Kotisivujemme kautta [tästä](#) pääset lukemaan tai jopa kuuntelemaan tekstejä.

2021

Sakari Kainulainen ja Marjo Pulliainen: Koronan vaikutukset yhteiskunnan marginaaleissa. Dialogi.

Marja Hekkala: Palvelupiste: asumissosiaalisen työn, oppimisen ja tutkimuksen pienoisekosysteemi. Sosiaalityön tutkimuksen seura.

Jenni-Mari Räsänen, YTT, yliopistonlehtori, Tampereen yliopisto ja Suvi Raitakari, YTT, dosentti, Tampereen yliopisto: Korona, koti ja teknologiat yhteiskunnan marginaaleissa. Sosiaalityön tutkimuksen seura.

2022 ja 2023

Joakim Zitting: Myytti: Sote-uudistus unohtaa heikoimmassa asemassa olevat. Dialogi

Joakim Zitting, Hanna Nurmi ja Tiina Roininen: Kokemuksia tutkimustyöstä ruoka-avun asiakkaiden parissa. Dialogi

Joakim Zitting, Hanna Nurmi ja Tiina Roininen: Ruokajonossa seisoo ihminen. Dialogi.

Joakim Zitting: Ruoka-avun vastaanottajat- Havaintoja KoMa- hankkeen kyselyn vastaajista. Dialogi.

Joakim Zitting & Reetta Nick: Verkkopalvelu tarjoaa tietoa monipuolisesta ruoka-aputoiminnasta. Dialogi.

Mikko Ilmoniemi: Asunnottomuus ja koronapandemia. Sosiaalityön tutkimuksen seura.

Maija Haapala & Marja Hekkala: Sosiaalityön tutkimus tarvitsee anarkismia. Alusta/ Tampereen yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan verkkojulkaisu.

Johanna Ranta tutkijatohtori, Tampereen yliopisto: Monipaikkainen auttamistyö luo mahdollisuuksia huumeita käyttävien ihmisten tavoittamiselle ja kohtaamiselle. Sosiaalityön tutkimuksen seura.

Raitakari, Suvi & Hekkala, Marja & Ilmoniemi, Mikko (2022) Suostutteleva ja tuottava valta aikuiskansalaista koskevassa koronapandemian kriisiviestinnässä. Teoksessa Arja Jokinen, Suvi Raitakari & Johanna Ranta (toim.) Sosiaalityö yhteiskunnan marginaaleissa: Konstruktionistisia jäsenyyksiä. Tampere.

Joakim Zitting ja Nelli Ahosola: Ruoka-avun kehittämisessä avainasemassa on ihmisten kuunteleminen. Dialogi

Joakim Zitting ja Sakari Kainulainen: Ruoka-aputoiminta pienemmissä kunnissa, erityispiirteitä ja muutoksia. Dialogi.

Hekkala, Marja & Makkonen, Iida & Saraketo, Katja: Osallisuustyön osaaminen kynnyksettömässä päihde- ja asunnottomuustyössä [Expertise of participatory work in threshold-free support work with people using intoxicants and/or experiencing homelessness]. In Suvi Raitakari & Timo Harrikari & Marja Hekkala & Minna Kivipelto (eds.) Sosiaalityö kriiseissä ja poikkeuksellisissa olosuhteissa [Social work in crises and exceptional circumstances]. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja.

Marja Hekkala: Sosiaalityön tutkijan toivo kriiseissä ja poikkeuksellisissa olosuhteissa. Sosiaalityön tutkimuksen seura.

Joakim Zitting & Sakari Kainulainen: Koronapandemian vaikutukset ruoka-aputoimintaan. Yhteiskuntapolitiikka.

Harrikari, Timo & Raitakari, Suvi & Kivipelto, Minna & Hekkala, Marja: Johdanto: Kriisiyhteiskunnan ihmisen arki ja sosiaalityö [Introduction: Every day life and social work in crisis society]. In Suvi Raitakari & Timo Harrikari & Marja Hekkala & Minna Kivipelto (eds.) Sosiaalityö kriiseissä ja poikkeuksellisissa olosuhteissa [Social work in crises and exceptional circumstances]. Jyväskylä: SoPhi.

Ilmoniemi, Mikko: Kodittomuus pitkittyneenä ontologisen turvallisuuden kriisinä. In Suvi Raitakari & Timo Harrikari & Marja Hekkala & Minna Kivipelto (eds.) Sosiaalityö kriiseissä ja poikkeuksellisissa olosuhteissa [Social work in crises and exceptional circumstances].

Raitakari, Suvi & Takala, Henna: Asunnottomuutta kokeneet aikuiset ja asunnottomuustyö COVID-19-tutkimuksen kohteena [Adults experiencing homelessness and work among them as a subject of a COVID-19 research]. In Suvi Raitakari & Timo Harrikari & Marja Hekkala & Minna Kivipelto (eds.) Sosiaalityö kriiseissä ja poikkeuksellisissa olosuhteissa [Social work in crises and exceptional circumstances]

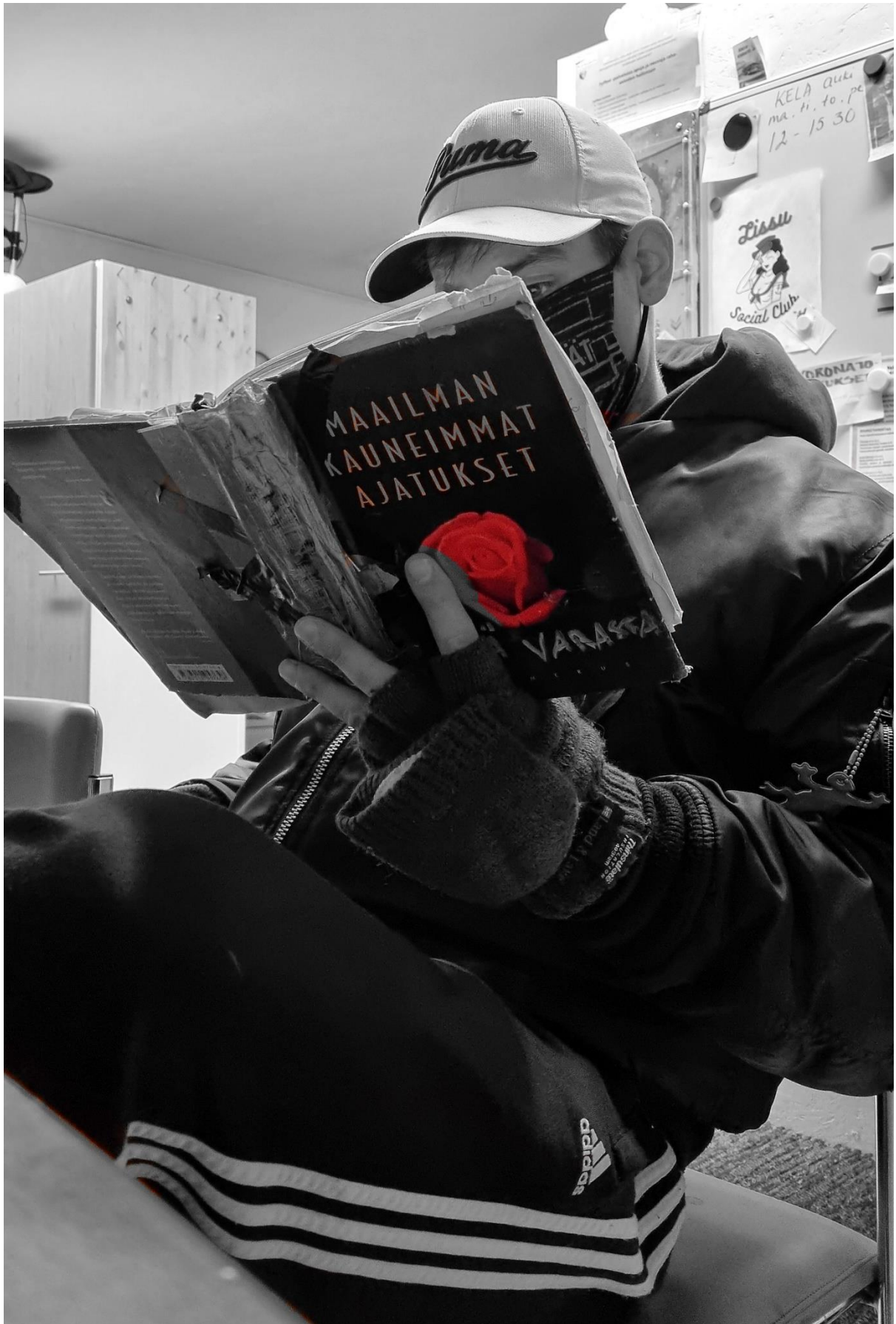
Joakim Zitting & Sakari Kainulainen: Yhteistyötä tarvitaan ruoka-avun tarpeen vähentämiseksi. Dialogi.

Joakim Zitting: Ruoka-apu arjen helpottajana ja selviytymiskeinona. Dialogi.

Joakim Zitting: Tuntevatko ruoka-avun hakijat diakoniatyön palveluita? Dialogi.

Joakim Zitting: Sote-palvelujen heikko saavutettavuus johtaa alikäyttöön. Dialogi.

Joakim Zitting: Ruoka-apua tutkittava monista eri näkökulmista. Dialogi.

10. Hankkeen tavoitteiden toteutuminen, tuloksia

Koko KoMa-hankkeen keskeinen tavoite oli selvittää marginaalissa elävien ihmisten hyvinvointia arjessa koronapandemian aikana sekä kehittää heidän palvelujaan poikkeusoloissa ja niiden jälkeen. Hanke tuotti uutta tietoa haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten tilanteista, tarpeista ja riskeistä yleisesti ja erityisesti koronaepidemian aikana. Tuotimme tietoa marginaalissa elävien ihmisten palvelutarpeesta, hyvistä vuorovaikutusperusteisistä toimintatavoista ja käytännöistä sekä mahdollisista palveluiden ja lakien muutostarpeista. Tietoa voidaan hyödyntää valtakunnallisesti palveluiden ja erilaisten tukitoimien kehittämisessä. Lisäksi tietoa voidaan hyödyntää ja soveltaa laajasti arvioitaessa haavoittuvimmassa asemassa olevien ryhmien hyvinvointia sekä vahvistettaessa heidän psyykkistä kriinkestävyyttensä, tasa-arvoisuuttaan ja osallisuuttaan päätöksenteossa ja palveluissa, erityisesti poikkeusoloissa.

Osa-hankkeissa käytetyt erilaiset menetelmät tuottivat erilaista tietoa ja täydensivät kokonaiskuvaa. Hankkeessa tuotettua tietoa voidaan tulevaisuudessa soveltaa valtakunnallisesti palveluiden ja tukitoimien kehittämisessä, arvioitaessa haavoittuvimmassa asemassa olevien ryhmien hyvinvointia ja vahvistettaessa heidän osallisuuttaan yhteiskunnassa – sosiaalisesti kestävänsä kehityksen, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon toteutumisessa. Hankkeen tuloksia voidaan hyödyntää kehitettäessä toimintaa ja palveluja laajemminkin kuin vain kohteena olevien haavoittuvien ryhmien osalta, politiikkavalinnoissa ja lainsäädäntöä kehitettäessä.

Asunnottomuus- osahankkeen tavoitteet olivat tuottaa tilannekuvaa koronapandemian vaikutuksista asunnottomuutta tai sen uhkaa kokevien arjessa sekä heille tarkoitetuissa palveluissa (paikat eritelty aineiston esittelyn yhteydessä alempana, tutkia ja kehittää palveluiden mahdollisuuksia edistää kohderyhmän ihmisten yhdenvertaisuutta, osallisuutta, ihmisarvoista elämää ja turvallisuutta pandemian aikana ja sen jälkeen sekä tuottaa tietoa myös politiikkatoimien, lainsäädännön ja valmiussuunnitelmien tueksi. Osahanke onnistui saavuttamaan tavoitteensa hyvin. Asunnottomuus- osahankkeen laaja ja monipuolinen aineisto on kerätty eri kaupungeista ja aineisto sisältää:

Etnografinen tutkimus OTTO-osahankkeen palvelupisteessä (Lissu Social Club), kaksi (2) asumisyksikköä, tilapäismajoitus, päiväkeskus ja aikuissosiaalityö. Aineiston runsautta kuvaa sen erilaiset lähteet: asiakkaiden ja työntekijöiden haastattelut, tiimipalaverit, yhteisökokoukset, maallikotutkijoiden tuottama aineisto, valokuvat ja työpajat. Kaiken

kaikkiaan aineiston koko on noin 200. Hankkeessa olemme myös kehittäneet yhdessä maallikkotutkijoiden ja kokemustoimijoiden kanssa tutkimuksen tekemisen tapoja.

Asunnottomuus-osahankkeen tuloksena syntyi laaja kokonaiskuva koronapandemian vaikutuksista kohderyhmän arkeen ja hyvinvointiin. Pandemia vaikutti asunnottomuutta tai sen uhkaa kokeviin ihmisiin eri tavoin: osalla vaikutukset arkeen ovat olleet arkea ja mieltä horjuttavia, toisilla lieviä. Tuloksista käy ilmi, että mikäli ihmisen elämässä on useita hyvinvointia uhkaavia kriisejä, ei koronan huomioimiseen ja ohjeiden noudattamiseen välttämättä ole voimavaroja. Korona voi näyttäytyä tällöin sekundäärisenä huolena, primaarihuolien ollessa suojaan, turvaan, ravitsemukseen, huolenpitoon ja (päähteiden saatavuuteen) liittyviä.

Tärkeä tulos on myös se, että yhteismajoituksessa ja asumisyksiköissä on erittäin vaikea toteuttaa eristämistä tai karanteenia. Terveysturvallisin vaihtoehto on yhden hengen huone/asunto (Asunto ensin –periaate) sekä sairaalaolosuhteissa toteutettu karanteeni. Lisäksi tuloksena ja suosituksena tulevaan esitämme, että asunnottomuutta kokeville ihmisille suunnattuja paikkoja ei tule sulkea poikkeuksellisissa olosuhteissa. Tuloksilla on suuri merkitys, kun valmiussuunnitelmia uusitaan ja palvelujen toteuttamisen käytäntöjä luodaan uusiksi hyvinvointialueiden toiminnassa.

Osallistavat yhteisöt -osahankkeen tavoite oli tuottaa tietoa matalan kynnyksen yhteisöjen asiakkaiden (mm. päihde- ja mielenterveyshaasteista kärsivät) hyvinvoinnista ja selviytymisestä korona-ajassa sekä tietoa siitä, miten eri matalan kynnyksen yhteisöt pystyvät tukemaan asiakkaidensa hyvinvointia ja selviytymistä. Tavoitteet toteutuivat hyvin. Onnistuimme keräämään vaikeasti tavoitettavalta kohderyhmältä laajan kyselyaineiston (N=795), joka kuvaa monipuolisesti heidän hyvinvointiaan ja selviytymistään korona-ajassa sekä matalan kynnyksen yhteisöjen kykyä tukea asiakkaidensa hyvinvointia ja selviytymistä (Liitteissä taulukko 2 Kävijöiden arviot kohtaamispaikkaa koskevista väitteistä). Lisäksi keräsimme 69 toimipaikasta tietoa työntekijöiden kokemuksista ja näkemyksistä koronan vaikutuksista paikkojen toimintaan ja kävijöihin. Aineiston pohjalta on tuotettu tietoa eri tavoin ja tehty kehittämissuosituksia siitä, miten tuleviin kriiseihin voidaan varautua haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten hyvinvoinnin ja oikeuksien turvaamiseksi. Hankkeessa on myös tehty kehittämissuosituksia haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten hyvinvoinnin ja palvelujen turvaamiseksi niin sanottuina normaaliaikoina.

Ruoka-apuosahanke tuotti tekemällään kyselytutkimuksella uutta ruoka-avun hakijoiden hyvinvointia ja palvelujen käyttöä kuvaavaa tietoa. Tarkkoja tilastoja ruoka-avun hakijoista ei saatavilla: arviot ennen koronaa liikkuvat noin 100 000–200 000 henkilöä vuodessa, koronan myötä määrä kasvanut ja kasvaa edelleen ruoan hinnan nousun myötä. Tällä hetkellä ainakin 200 000 henkilöä hakee vuosittain ruoka-apua. Ruoka-avun hakijamääriä kasvatti muun muassa pandemiarajoitusten myötä tehdyt lomautukset, irtisanomiset ja yritystoiminnan keskeytykset ja lisäksi etäopetuksen myötä loppuneet kouluruokailut heikensivät lapsiperheiden tilannetta. Ruoka-avun toiminnallisia muutoksia pandemia-aikoina olivat paluu ulkojonoihin, ajanvarauskäytännöt ja valmiiksi pakattujen ruokakassien nouto. Lisäksi jotkin paikat kuten yhteisruokailut sulkeutuivat. Ruoka-avun tarjoamisessa tapahtui muutoksia myös vapaaehtoisten osalta; etenkin iäkkäämmät vapaaehtoiset jäivät kotiin, joidenkin toimijoiden saadessa nuorempia vapaaehtoisia tilalle. Ruoka-aputoimijoiden ja julkisen sektorin yhteistyö tiivistyi ja tämän kautta tavoitettiin ihmisiä, joita julkiset palvelut eivät välttämättä tavoita. Tällainen yhteistyö on tarpeen myös normaalioloissa.

Ruoka-avun koronaturvalliset käytännöt rasittivat etenkin pieniä toimijoita. Lisäksi ruoka-avussa jaettavan hävikkiruoan saatavuus on heikentynyt useamman vuoden ajan ja pandemian aikana tilanne heikkeni entisestään. Tulevissa kriisitilanteissa on hyödyllistä pohtia toimijoiden tukemista rahallisesti.

Tulokset ruoka-apukyselystä (942 vastausta ruokakassijakeluista ja yhteisruokailuista 17 eri kunnasta eri puolilta suomea) osoittavat, että naisilla asiointi on alkanut pandemia-aikoina miehiä yleisemmin, pandemia-aikoina aloittaneet ruokakassien hakijat ovat koulutetumpia ja jonkin verran nuorempia kuin aiemmin. Myös lapsiperheellisten osuus on kasvanut pandemia-aikoina aloittaneissa ruokakassien hakijoissa. Pandemia-aikoina asioinnin aloittamista selittävinä tekijöinä ovat: omistusasuminen, korkeakoulututkinto sekä syntymävuosi. Näin ollen ruoka-avun hakijajoukko moninaistui.

Ruoka-avun hakijoissa näyttäytyy palvelujen ja tukien alikäyttöä, esimerkiksi talous- ja velkaneuvontaa, toimeentulotukea ja sosiaalityöntekijän palveluita ei syystä tai toisesta haeta, vaikka tarvetta koetaan. Selittäviä tekijöitä ovat työttömyys, toisen asteen koulutus ja maaseutumainen kunta asuinpaikkana. Tuki- ja palvelujärjestelmää on selkeytettävä ja jalkautuvan palveluneuvonnan tarve on ilmeinen myös pienillä paikkakunnilla. Positiivista mielenterveyttä kuvastava SWEMWBS-lukema ruoka-avun hakijoilla koko väestöä pienempi (22 vs 24), eli mitä vaikeammaksi toimeentulo koetaan, sitä heikompi on positiivinen

mielenterveys. Monissa ruoka-avun toimipisteissä onkin tarjolla mm. keskusteluapua, vertaistukea ja –neuvontaa, lomakkeiden täyttöpua jne. Tällaista kehitystä on tarpeen jatkaa.

Oma tulevaisuus pysyvä toiminta- osahankkeen päätavoitteena oli syrjintää ja huono-osaisuutta kokevien henkilöiden, erityisesti asunnottomien, korvaushoidossa olevien, päihteidenkäyttäjien, maahanmuuttajien sekä vankilasta vapautuvien henkilöiden osallisuuden vahvistaminen ja vastaaminen tämän kohderyhmän palvelutarpeisiin. Osahankkeessa kehitettiin ja toteutettiin kynnyksetön palvelupiste. Osahankkeen taustalla olivat Porin Helppi neulanvaihtopisteessä testatusta Helppi-kahvilasta saadut positiiviset kokemukset ja Tuetusti Tulevaisuuteen-hankkeessa (2018–2020) kehitetyt työmenetelmät. Helppi-kahvilan asiakkaille toteutetussa unelmatyöpajassa toivottiin monen tasoista tekemistä ja oleilua (esim. yhteinen olohuone, kokkauserho ja apua omien asioiden hoitoon). Myös sidosryhmille tehdyn kyselyn (seurakunta, psykososiaaliset palvelut, aikuissosiaalityö, rikosseuraamuslaitos, yritykset) mukaan kynnyksetömän toiminta/palvelupisteen saaminen Poriin oli tärkeää. Pysyvään toimintaan kuuluvaa etsivää työtä hankkeen aikana ovat tehneet yhteisön jäsenet kohtaamalla toisiaan omassa arki ympäristössään ja ohjaamalla heitä palvelupisteen toimintaan mukaan.

Koronasulkujen aikana jalkautuva ja etsivä työ korvasi fyysisen palvelupisteen toiminnan hetkellisesti. Kävijät, kokemustoimijat, kuntouttavassa työtoiminnassa olleet sekä sosiaalisessa kuntoutuksessa olleet jalkautuivat aamuisin Porin keskustan kävelykadulle, jossa kahviteltiin, tuettiin sekä kohdattiin kaupunkilaisia. Lisäksi jalkauduttiin ympäri keskustaa etsivän työn merkeissä sekä jaettiin tietoa toiminnasta. Kynnyksettömässä palvelupisteessä esim. asiakkaan päihtymystila tai korvaushoito ei ole osallistumisen este. Palvelupisteessä toimintaa ohjaa arjessa viikko-ohjelma, jossa toistuu säännöllisesti erilaiset ryhmätoiminnot, kuntouttava työ, sosiaalinen kuntoutus, palvelut ja muu ohjelma. Palvelupisteeseen jalkautuu A-klinikka, sosiaalityö, diakoniatyö, asumisneuvoja ja eri järjestöjen palveluita. Palvelupisteessä asiakkaiden on mahdollista huolehtia myös perustarpeistaan; tarjolla on syötävää ja pyykinpesu mahdollisuus. Palvelupisteen ohjelma ja palvelutarjonta on muokattu asiakkaiden tarpeiden perusteella yhdessä heidän kanssaan. Lisäksi palvelupisteestä saa apua viranomaisasiointiin sekä omien asioiden hoitamiseen, etuuksien hakemiseen jne. Asiakkaan kanssa jalkaudutaan esimerkiksi eri virastoihin ja Sote-keskukseen.

11. Hankkeen tasa-arvoaikutukset

Sukupuolten tasa-arvo oli osa hankkeen horisontaalisia tavoitteita. Tasa-arvo on huomioitu useilla eri tavoilla osahankkeittain. Vaikka sukupuolten tasa-arvo on hankkeessa huomioitu, tärkeä näkökulma, päätavoitteena on yhdenvertaisuus laajasti - yhteiskunnan koheesio ja sosiaalinen kestävyys.

Aineiston keruussa kysyimme osahankkeessa esimerkiksi palvelujen toteutumisesta pandemiaolosuhteissa ja sukupuolen vaikutuksesta avun saamiseen tai riskiin joutua jotenkin ohitetuksi tai hyväksikäytetyksi.

Aineistonkeruuseen osallistuneiden työntekijöiden sukupuolijakauma painottui naisoletettuihin henkilöihin. Aineistonkeruuseen osallistuneiden asiakkaiden sukupuolijakauma painottui miesoletettuihin henkilöihin. Työntekijöiden tuottamassa puheessa aineistossa tuli esiin sukupuoleen ja etniseen taustaan liittyvät erityiskysymykset asumissosiaalisessa työssä. Vaikka sukupuolten tasa-arvo on hankkeessa huomioitu, tärkeä näkökulma, päätavoitteena on yhdenvertaisuus laajasti - yhteiskunnan koheesio ja sosiaalinen kestävyys.

Asunnottomuusosahankkeeseen rekrytoitiin kokemusasiantuntijoita/maallikkotutkijoita, jotka osallistuivat tutkimusryhmän työskentelyyn ja toivat hankkeeseen kokemukseen perustuvaa tietoa ja asiantuntijuutta. Kokemusasiantuntijat osallistuivat aineistomme analyysiin ja käsikirjoitusten kommentointiin.

Osallistavat yhteisöt- osahankkeessa kerättyyn aineistoon saatiin tasapainoisesti vastauksia sekä naisilta että miehiltä. Muita sukupuolia edustavia tai henkilöitä, jotka eivät halunneet ilmaista sukupuoltaan, oli aineistossa vain vähän. Aineistoa tarkasteltiin laajasti myös sukupuolen näkökulmasta, tarkastellen sukupuolten välisiä eroja hyvinvoinnissa, palvelujen käytössä sekä kokemuksissa koronapandemiasta ja matalan kynnyksen yhteisöistä.

Otto oma tulevaisuus- osahankkeessa naiset olivat kävijäkunnassa se hiljainen vähemmistö. Heidän ääntään korostettiin mm. perustamalla naistenryhmä. Naisten osallistuminen toimintaan on lisääntynyt. Alun, ehkä noin 10 %:n määrä naiskävijöissä on tuplaantunut, ellei jopa kolminkertaistunut. Nais erityisen työskentelyotteen huomioiminen onkin ollut suuri osa työskentelyä. Miehet ovat selvä enemmistö palvelupisteen toiminnassa. Miesten yhteisössä osoittama huomiointi ja kunnioitus vastakkaista sukupuolta kohtaan on merkittävä. Naisvoittainen henkilökunta ei ole selvästikään asettanut auktoriteetti ongelmia.

Kävijäkunnassa on sukupuoli- ja seksuaali-identiteetiltään vähemmistöön kuuluvia. Tällöin myös tietous seksuaalivähemmistöön kuuluvista lisääntyy, ”marginaalissa marginaalina”-ajatus on luonnollisena osana palvelupisteen toimintaa.

Ruoka-apuosahankkeen osalta ruoka-apukysely paljastaa, että koronapandemian aikana naisten määrä ruoka-avussa asioivista kasvoi. Ruoka-avussa jo ennen pandemiaa asioineista hieman yli puolet oli naisia, mutta pandemia-aikoina ruoka-avussa asioinnin aloittaneissa naisia oli melkein kaksi kolmasosaa. Pandemia-aikoina ruoka-avussa asioinnin aloittaneet naiset ovat pidempään asioineita naisia nuorempia sekä koulutetumpia.

12. Kestävä kehitys

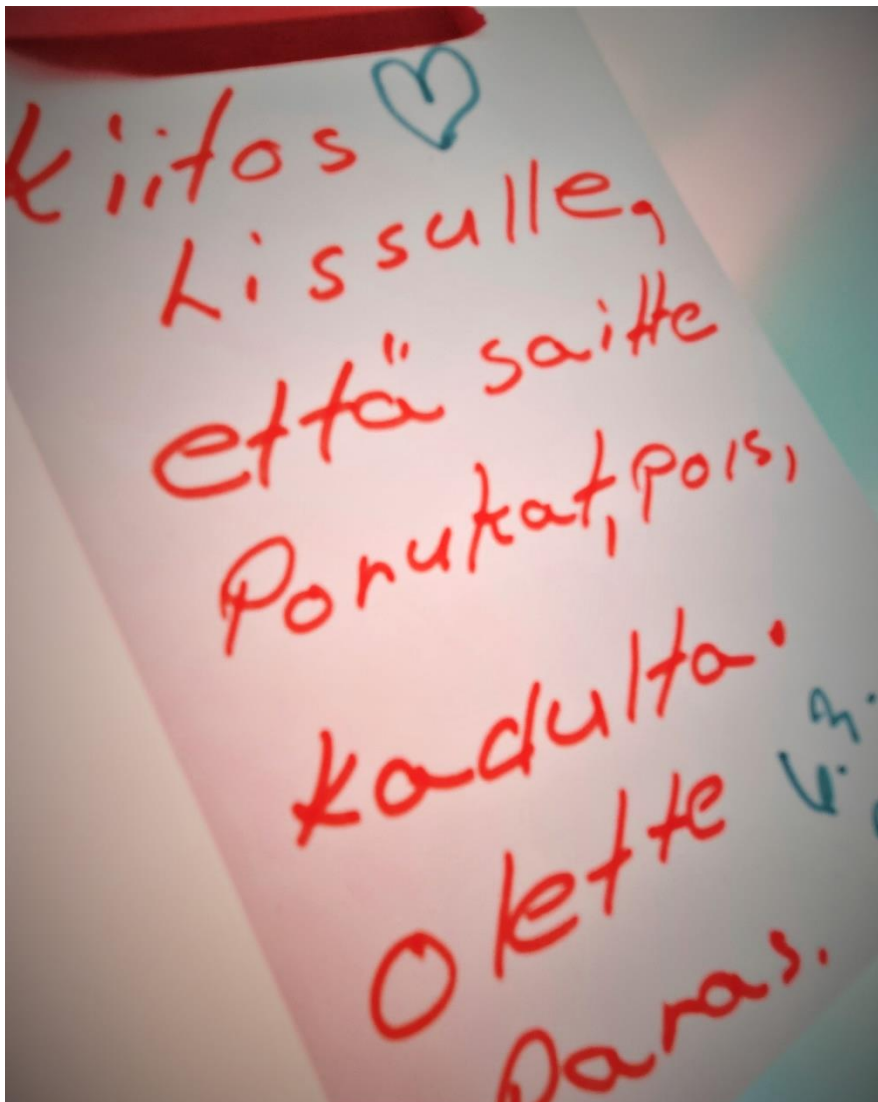
Hankkeellamme ei ollut välittömiä vaikutuksia ekologisen kestävyuden osalta. Taloudellisen kestävyuden osalta aineettomien tuotteiden ja palvelujen kehittämisessä hankkeemme kehitti tietovarantoa palveluista ja sosiaaliturvasta, jonka avulla pystytään arvioimaan muuttunutta yhteiskunnallista tilannetta kaikista haavoittavimmassa elämäntilanteessa olevien kansalaisten näkökulmasta. Lisäksi hankkeessa kehitettiin testattuja kysely- ja haastattelulomakkeita myöhempään käyttöön. Liikkumisen ja logistiikan osalta hankkeessa huomioitiin taloudellinen ja ekologinen kestävyys projektin toteutuksessa mm matkustusvalinnoissa. Hankkeessa tuotettiin tietoa yhteiskunnan sosiaalisesta kestävyydestä kuvaamalla haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten hyvinvointia. Aineistoa pyrittiin keräämään esimerkiksi ruoka-apuosahankkeessa niin, että pienemmillä paikkakunnilla ruoka-aputoimijat vastasivat aineistonkeruusta. Näin aineistonkeruuseen liittyvä matkustaminen jäi mahdollisimman vähälle, mutta toi kuitenkin esille eri alueiden tilanteen.

Sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyuden sekä yhdenvertaisuuden osalta hankkeemme vahvisti erityisesti yhteiskunnan koheesiota ja sosiaalista kestävyyttä. Toteutimme tätä tuottaen tietoa ja konkreettisia päätösehdotuksia heikoimmilla olevien ihmisten elämäntilanteen parantamiseksi. Hankkeella pyrittiin edistämään marginaaleissa elävien ihmisten osallisuutta.

Hankkeemme vahvisti erityisesti yhteiskunnan koheesiota ja sosiaalista kestävyyttä. Tuotimme tietoa ja konkreettisia päätösehdotuksia heikoimmilla olevien ihmisten

elämäntilanteen parantamiseksi. Hankkeessa selvitettiin huono-osaisuutta ja haavoittuvuutta naisilla ja miehillä sekä analysoidaan sukupuolen vaikutuksia huono-osaisuuteen. Hankkeen tuottamissa parannusehdotuksissa pyrittiin edistämään tasa-arvoa.

Hanke vahvisti erityisesti yhteiskunnan koheesiota ja sosiaalista kestävyyttä. Tuotimme tietoa ja konkreettisia päätösehdotuksia heikoimmilla olevien ihmisten elämäntilanteen parantamiseksi. Hankkeessa työskenneltiin eri yhteiskuntaryhmien keskuudessa ja hanke nimenomaan pyrki tuomaan esiin ja analysoimaan eri ratkaisujen vaikutuksia erilaisuuteen, monikulttuurisuuteen ja kulttuurisiin oikeuksiin. Marginaaleissa elää monia eri yhteiskuntaryhmiä ja hankkeessa huomioitiin herkistyneinä ryhmien eroja ja samanlaisuuksia.

Kulttuuriympäristön ja ympäristöosaamisen osalta hankkeella ei ollut välittömiä vaikutuksia.

Otto oma tulevaisuus- osahankkeessa toteutettiin palvelupiste Lissussa kesäkuussa 2023 kestävän kehityksen työpajan Agenda 2030 hengessä. Työpajassa yhteisön jäsenet pohtivat arjen tekoja, johon he voisivat sitoutua keke-hengessä. Kulttuurisen kestävyuden osalta Lissussa on rakennettu kestävää kaupunkiympäristöä tarjoamalla paikka oleskeluun henkilöille, joiden pääsyä julkisiin tiloihin rajataan. Toiminnan ansiot turvallisen, kaikkien tarpeita huomioivan kaupungin osana tunnustettiin Pori kortteleiden myöntämällä palkinnolla syksyllä 2021. Taloudellisen kestävyuden osalta palvelupiste Lissussa henkilöt, jotka tavanomaisesti kuvautuvat palveluiden käyttäjinä, kohdataan resursseina, jotka voivat tuottaa oman panoksensa yhteiskunnassa muiden hyväksi. Syrjään asettamisen sijaan Lissussa tarkastellaan kykyisyyttä vapaana palvelujärjestelmä asettamista statuksista. Tämä johtaa osallistujilla olevan potentiaalın käyttöön. Sosiaalinen kestävyys näkyy palvelupiste Lissun toiminnassa siten, että yhteisössä samankaltaisia vaikeuksia ja kaltoinkohtelua kokeneet ihmiset kohtaavat toisiaan. Kokemusten kasaantuminen pakottaa havaitsemaan, että kysymys ei ole yksilön tulkinnasta, vaan ilmiöstä. Kokemusten tarkastelu ilmiönä ajaa katsomaan kohti rakenteita ja rohkaisee oman äänen käyttämiseen yhteisössä sekä yhteiskunnassa. Yhteisössä toteutuva demokratia opettaa kansalaistaitoja. Ekologisesta kestävyystä on palvelupisteen toiminnassa toteutettu käyttämällä enimmäkseen hävikkiruokaa, välttämällä kertakäyttöastioita ja kierrättämällä vaatteita. Palvelupisteen irtain on hankittu pääsääntöisesti käytettynä.

13. Toiminnan jatkuvuus, aineiston säilytys

Hankkeessa saavutetut tulokset ja niistä kertovat tuotokset – kuten kysely- ja haastattelulomakkeet sekä selvitykset, raportit, tuloksista kertovat lehdistötiedotteet, julkaisut sekä ammattilais-, päätöksentekijä- että tiedeyleisölle ovat open access- julkaisuja ja käytössä hankkeen jälkeen. Tutkimukseen osallistuvien organisaatioiden johdolle, työntekijöille ja asiakkaille järjestettävien osallistavien työpajojen tuloksena syntyneiden toimenpidesuosituksen palveluiden kehittämiseksi täytäntöönpano voi alkaa niiden valmistuttua. Hankkeen lopuksi järjestetty, kaikille avoin julkaisutilaisuus ja hankkeen viestintä hankkeen aikana on levittänyt tietoa kentän toimijoiden työn tueksi. Rahoituskauten jälkeen hankkeessa jatketaan tiedottamista, vaikuttamistyötä, julkaisujen tekemistä sekä toimenpidesuosituksen juurruttamista ja levittämistä osana toteuttajaorganisaatioiden perustehtävää.

Otto oma tulevaisuus-osahankkeessa kehitetty palvelupiste on saanut kahden vuoden rahoituksen STEA:lta.

Osallistavat yhteisöt- osahankkeessa on tuotettu matalan kynnyksen yhteisöistä ja niiden kävijöistä laajemmin tietoa kuin aiemmassa tutkimuksessa. Tämä tieto hyödyttää matalan kynnyksen yhteisöjä, hyvinvointialueita ja laajemmin kaikkia haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten palveluja toteuttavia, kehittäviä ja rahoittavia tahoja.

Ruoka-apuosahankkeen tutkimusjulkaisut jäävät niin sanotusti elämään, kun niitä hyödynnetään lähteinä muissa tutkimuksissa. Osahankkeen vastuututkijan ja tutkijakehittäjän kasvanut asiantuntemus ruoka-apuun liittyen hyödyttää sekä heitä itseään että heidän työnantajaorganisaatiotaan Diakonia-ammattikorkeakoulua, joka on profiloitunut muun muassa huono-osaisuusteemaan. Kirjoitustyöt hankkeen keräämien aineistojen pohjalta jatkuvat myös hankkeen päättymisen jälkeen. Ruoka-apuosahanke käynnisti verkostoyhteistyön Ruoka-apu.fi -palvelun kanssa, ja yhteistyö luultavasti jatkuu Diakonia-ammattikorkeakoulun perustoimintana hankkeen päättymisen jälkeen.

Asunnottomuus-osahankkeen toiminta ei sellaisenaan jatku, mutta julkaisuja tehdään yhä hankkeessa kerätystä aineistoista edelleen ja tiedoilla ja tuloksilla pyritään aktiivisesti tekemään yhteiskunnallista vaikuttamistyötä.

Osallistavat yhteisöt-osahankkeessa kerätyt kyselylomakkeet on tuhottu digitoinnin jälkeen. Tutkimustiedostot, joihin aineisto on talletettu, säilytetään osahankkeesta vastaavan tutkijan salasanalla suojatulla tietokoneella ja Helsingin yliopiston verkkopalvelimella seitsemän vuotta. Sen jälkeen tutkimustiedostot hävitetään, tai ne luovutetaan Yhteiskuntatieteelliseen Tietoarkistoon. Yhteyshenkilö: Osallistavat yhteisöt -osahankkeen vastuututkija Henrietta Grönlund: henrietta.gronlund@helsinki.fi, p. 050 3148 772

Ruoka-apukyselyn aineistoa säilytetään sähköisesti kaksivaiheisen tunnistautumisen takana Diakonia-ammattikorkeakoulun tietosuojakäytänteiden mukaisesti siihen asti, kun se on luovutettu arkistoitavaksi, tai viimeistään seitsemän (7) vuotta hankkeen päättymisen jälkeen se tuhotaan. Yhteyshenkilö: Ruoka-apuosahankkeen kehittäjäutkija Joakim Zitting: joakim.zitting@diak.fi. p. 050 356 9918.

OTTO- oma tulevaisuus pysyvä toiminta osahankkeen asiakirjat ja kirjanpitoaineisto säilytetään kymmenen vuoden ajan tukipäätöksessä vahvistetusta tuen päättymispäivästä. Paperinen materiaali sekä muistitikulle talletetut tiedostot arkistoidaan Porin Sininauhan yhteiseen arkistoon kolmen lukon taakse. Arkiston osoite: Muistokatu 18, 28100 Pori. Yhteyshenkilö: Anu Louhelainen, Toiminnanjohtaja, Porin Sininauha ry, Muistokatu 18. p. 040-7205825.

Asunnottomuus-osahankkeen osalta aineistoa ja suostumuslomakkeita säilytetään Tampereen yliopistossa seitsemän (7) vuotta eli 31.8.2030 asti, jonka jälkeen ne hävitetään. Tutkimuksessa kerättyä aineistoa ei käytetä muuhun kuin tutkimustarkoitukseen, eikä sitä yhdistetä muualta saatuihin rekisteri- tai asiakirjatietoihin. Yhteyshenkilö: Asunnottomuus-osahankkeen vastuututkija Suvi Raitakari: suvi.raitakari@tuni.fi, p. 040 1901353.

Lisäksi ESR- hankkeessa tuensaajan on säilytettävä kaikki hankkeeseen liittyvä kirjanpito- ja muu aineisto siten, että tuen käytön valvonta on mahdollista. Kirjanpitoaineisto ja muu hanketta koskeva aineisto on säilytettävä 10 vuotta rahoituspäätöksessä vahvistetusta hankkeen päättymispäivästä.

Päätoteuttajan yhteyshenkilö, hankkeen johtaja Laura Kalliomaa-Puha: laura.kalliomaa-puha@tuni.fi, p. 040 8288 601.

14. Lopuksi

KoMa-hankkeen toimenpiteet ovat edistäneet hankkeen tavoitetta selvittää huono-osaisten ihmisten hyvinvointia sekä kehittää heidän palvelujaan poikkeusoloissa ja niiden jälkeen. Tuotettua tietoa on sovellettu viestinnällisesti ja kehittämisenäkökulmasta päätöksenteon ja palvelujen kehittämiseksi sekä osahankkeen omassa toiminnassa että yhdessä muiden osahankkeiden kanssa. Julkaisuissa ja työpajoissa on tehty ja yhteiskehitetty toimenpidesuosituksia, joiden avulla haavoittuvimmassa asemassa olevien ihmisten hyvinvointia sekä palveluja ja tukitoimia voitaisiin kehittää, ja heidän osallisuuttaan yhteiskunnassa vahvistaa.

Yhdistämällä Asunnottomuus-, Ruoka-apu-, Osallistavat yhteisöt-, OTTO Oma tulevaisuus toiminta- ja tutkimus (perustettu Lissu Social Club) osahankkeiden kehittämis- ja tutkimustuloksia luotiin monipuolinen ja laaja tilannekuva koronapandemian vaikutuksista yhteiskunnan marginaaleissa ja arvioitiin muuttunutta palvelujärjestelmän ja arjen tilannetta haavoittavassa elämäntilanteessa olevien henkilöiden näkökulmasta tuoden heidän äänensä ja kokemuksensa esiin.

Tuloksien avulla saatiin selville muutostarpeita, joita ovat esimerkiksi vuorovaikutusperustaisten, ”etsivien”, kynnyksettömien ja kohtaavien sekä kokemusasiantuntijatietoon tukeutuvien ja osallistavien sosiaalipalvelujen kehittäminen

yhteiskunnan marginaalissa. Palveluiden ja resurssien saavutettavuuden ongelmiin tulee puuttua aktiivisesti ja kollektiivisesti, erityisesti marginaalisessa asemassa olevien ihmisten kohtaamaan huonoon kohteluun, syrjintään ja hoitamatta/auttamatta jättämiseen sosiaali- ja terveyspalveluissa.

Monet palvelut ja hyvinvointia tukevat resurssit ovat tosiasiallisesti yhteiskunnan marginaalissa saavuttamattomia, ja ihmiset kohtaavat huonoa kohtelua, syrjintää ja hoitamatta/auttamatta jättämistä. Saavutettavuuden ongelmiin tulee puuttua aktiivisesti. Se tarkoittaa osallistujien ja asiakkaiden tiedon, kuten palvelukokemusten ja hyvinvointia edistävien toiveiden, ottamista tosissaan sekä tiedon liikuttamista palvelujärjestelmässä ja yhteiskunnassa. Osallistuja- ja asiakaslähtöistä tietoa on mahdollista saavuttaa vastavuoroisuuden periaatteella toimivassa suhdeperustaisessa työssä, jossa tietäjän ja oppijan roolit vaihtelevat osapuolten kesken.

Koko hankkeen tulokset vahvistavat yhteiskunnan kriisinkestävyttä sekä palvelujen ja kohtaamisten perustumista jakamattomaan ihmisarvoon ja ihmisten keskinäiseen riippuvuuteen. Yhteiskunnan marginaalissa tämä on kaikkein välttämättömintä, ja toisaalta vaikeinta saavuttaa. Marginaalissa elävien ihmisten selviytyminen ja ihmisarvoinen elämä ovat sidoksissa heidän käyttämiensä palveluiden toimivuuteen poikkeusoloissa ja sen jälkeen. On koko yhteiskunnan etu estää tulevissa yhteiskunnan kriisi- ja häiriötiloissa eriarvoisuuden ja turvattomuuden kasvua eri väestöryhmissä. Hankkeemme edisti siten haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten toimintavalmiuksia, ”kyvykkyyksiä” ja itsenäistä selviytymistä sekä toi esiin kohderyhmämme ihmisten tunnistamatonta ja tunnustamatonta potentiaalia. Yhdenvertaisessa, hyvässä kohtelussa on kyse myös sosiaalisten ihmis- ja perusoikeuksien toteutumisen varmistamisesta, veloitteesta, johon Suomi on sitoutunut paitsi perustuslaissa, myös useissa kansainvälissä ihmisoikeussopimuksissa.

Hankkeessa kehitetyllä palvelupisteellä on ollut huomattava kuntouttava vaikutus. Esimerkkinä kokemustoimijoiden hyödyntäminen, joille on saatu räätälöityä heille sopiva työskentelymuoto. Palvelupisteen toimintaan on myös osallistunut monia sosiaalisessa kuntoutuksessa, kuntouttavassa työtoiminnassa ja työkokeilussa olevia. Sote- alan opiskelijoita on ollut runsain mitoin, joten kouluttavaa vaikutustakaan ei voi aliarvioida. Kaikista heistä on ollut korvaamaton apu. Kynnyksettömän palvelupisteen ollessa kyseessä, ei koskaan ole paikalla liikaa kuuntelevia korvia, myötämielisiä katseita.

Selvittämällä koronan vaikutuksia ja kehittämällä sosiaalipalveluita yhteiskunnan marginaaleissa, vahvistimme hankeaikana ja vahvistamme hanketulostemme myötä yhteiskunnan kriisinkestävyyttä siellä, missä se on yhtäältä kaikista välttämättömintä ja toisaalta vaikeinta saavuttaa.

Mieleen jäi vuodesta **2022**

**Maailman tapahtumat ja
niiden vaikutus elämään.**

**Lissun vaikutus
mun elämääni. Se
toi valoa ja iloa
masennuksen
keskelle.**

**Lissulaisten
makkaranpaisto
Kirjurissa.**

Ihmiset.

Hyvä vuosi.

Kohtaamiset.

Rankka vuosi.

**Lissu-videon tekeminen
ja julkistaminen.**

**Rakkaat lapset
ja lapsenlapset.**

**Tärkeän ihmisen
kuolema.**

Lissun joulujuhla.

Rakkautta ja ystävyyttä. ♥

Liitteet

1. Lissu Social Clubin huoneen taulu
2. KoMan tuloksia postereina
3. Taulukot 1–3 / Osallistavat yhteisöt- osahanke

Social Club Lissu

Kestävän kehityksen huoneentaulu 2023

KULTTUURINEN KESTÄVYYS

Perustamme pienryhmäkeskusteluja "ongelmien" ratkaisemiseksi.

TALOUDELLINEN KESTÄVYYS

Huolehdimme yleisestä siisteydestä ja tavaroiden kestävydestä.
Jokainen huolehtii omat jälkensä ja tavaransa

SOSIAALINEN KESTÄVYYS

Kartoitamme vaarojen arvioinnin, jotta kaikilla on turvallinen olo Lissussa.

EKOLOGINEN KESTÄVYYS

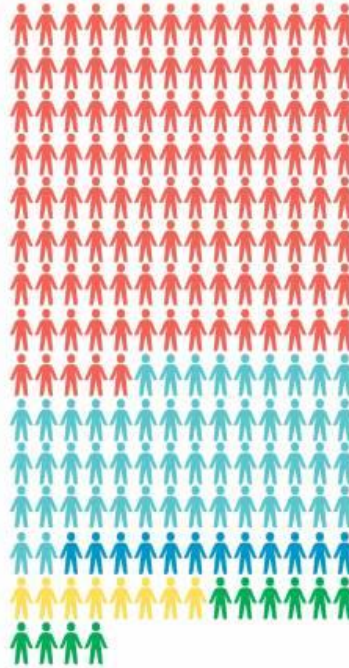
Vähennämme ruokahävikkiä entisestään.
Otamme sopivan kokoiset annokset. Laitamme esille "maistelulusikat" maistamista varten.

RUOKA-AVUN HAKIJAT

Viimeisimpien arvioiden mukaan ruoka-apua hakee noin 200 000 ihmistä vuodessa. Viereisessä kuviossa yksi ihmishahmo vastaa tuhatta hakijaa. Eri värit kuvastavat hakijoiden työmarkkina-asemaa.

Julisteen lähteenä käytetty KoMa-projektissa vuoden 2021 lopulla toteutettua ruoka-apukyselyä (N=942)

- Työkyvyttömyys- tai vanhuuseläkkeellä 58,7%
- Työtön tai lomautettu 26,5%
- Työssä tai yrittäjä 5,3%
- Opiskelija tai koululainen 4,1%
- Muut ryhmät 5,4%

Palveluja ei välttämättä saada tai haeta, vaikka niille koettaisiin tarvetta

	Sai palvelua	Haki muttei saanut	Tarvitsi muttei hakenut
Terveystieteiden palvelut 	74,1%	5,7%	6,4%
Kelan palvelut 	47,7%	9,1%	7,6%
Sosiaalitoimen palvelut 	29,5%	6,4%	11,8%
Toimeentulotuki 	32,1%	12,1%	10,8%

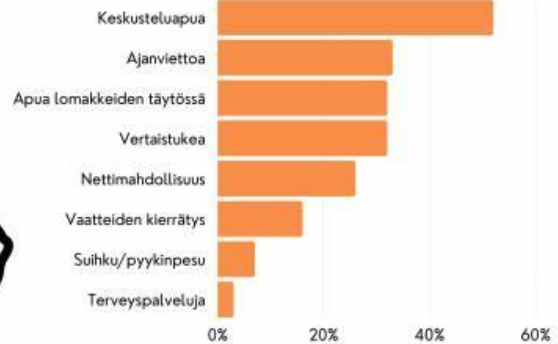
RUOKA-AVUN TARJOAJAT

Ruoka-apua tarjotaan 700-1000 pisteessä eri puolilla Suomea. Toiminta on pääasiallisesti kolmannen sektorin toimintaa, ja jaettavaa ruokaa saadaan eri tahoilta.

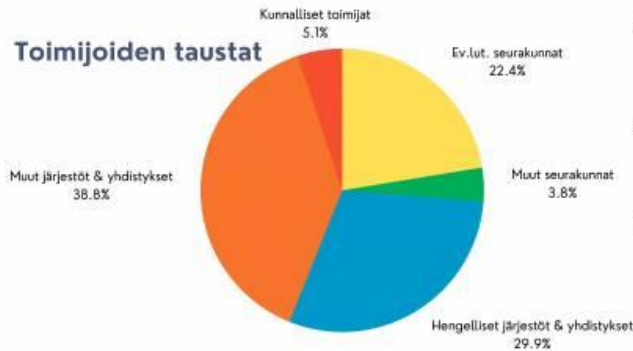
Julisteen lähteenä on käytetty ruoka-apukirjallisuutta sekä ruoka-apu.fi -palvelun tapahtumatilastoja vuodelta 2022.

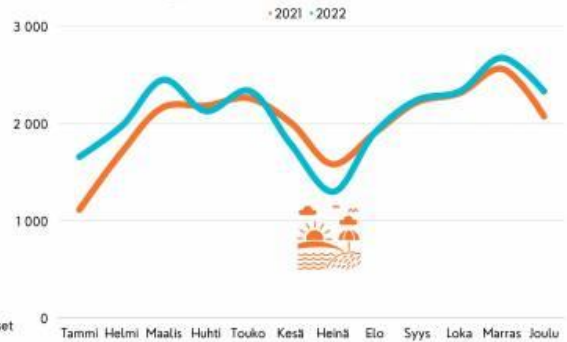
Ruoka-apatapahtumien oheistoimintoja

Toimijoiden taustat

Tapahtumia kuukausittain

Jaettavan ruoan lähteitä

Koronapandemia muun muassa:

- sulki joitain ruoka-apupisteitä
- toi lisärasitusta pandemiaturvallisten käytänteiden takia
- toi ajanvarauskäytäntöjä
- osin vähensi osin lisäsi vapaaehtoisten määrää
- tiivistä yhteistyötä julkisen sektorin kanssa.

Korona yhteiskunnan marginaaleissa (KoMa) -projekti

Vinevoima
EU:lta
2014-2020

Diak

Tampereen
yhteisö

Porin
Sininauha

OSALLISUUSTYÖ

Marja Hekkala, Iida Makkonen, Katja Saraketo, Sanna Saarinen, Anna-Maria Isola

Osallisuustyö edistää ihmisten yhdenvertaisuutta.

Osallisuustyön kaksoistehtävä tarkoittaa eriarvoisuuden poistamista ja osallisuuden edistämistä.

OSALLISUUSTYÖ VARMISTAA KÄYTETTÄVISSÄ OLEVIA RESURSSIJA

OSALLISUUSTYÖ TARJOAA TOIMINTAMAHDOLLISUUKSIA

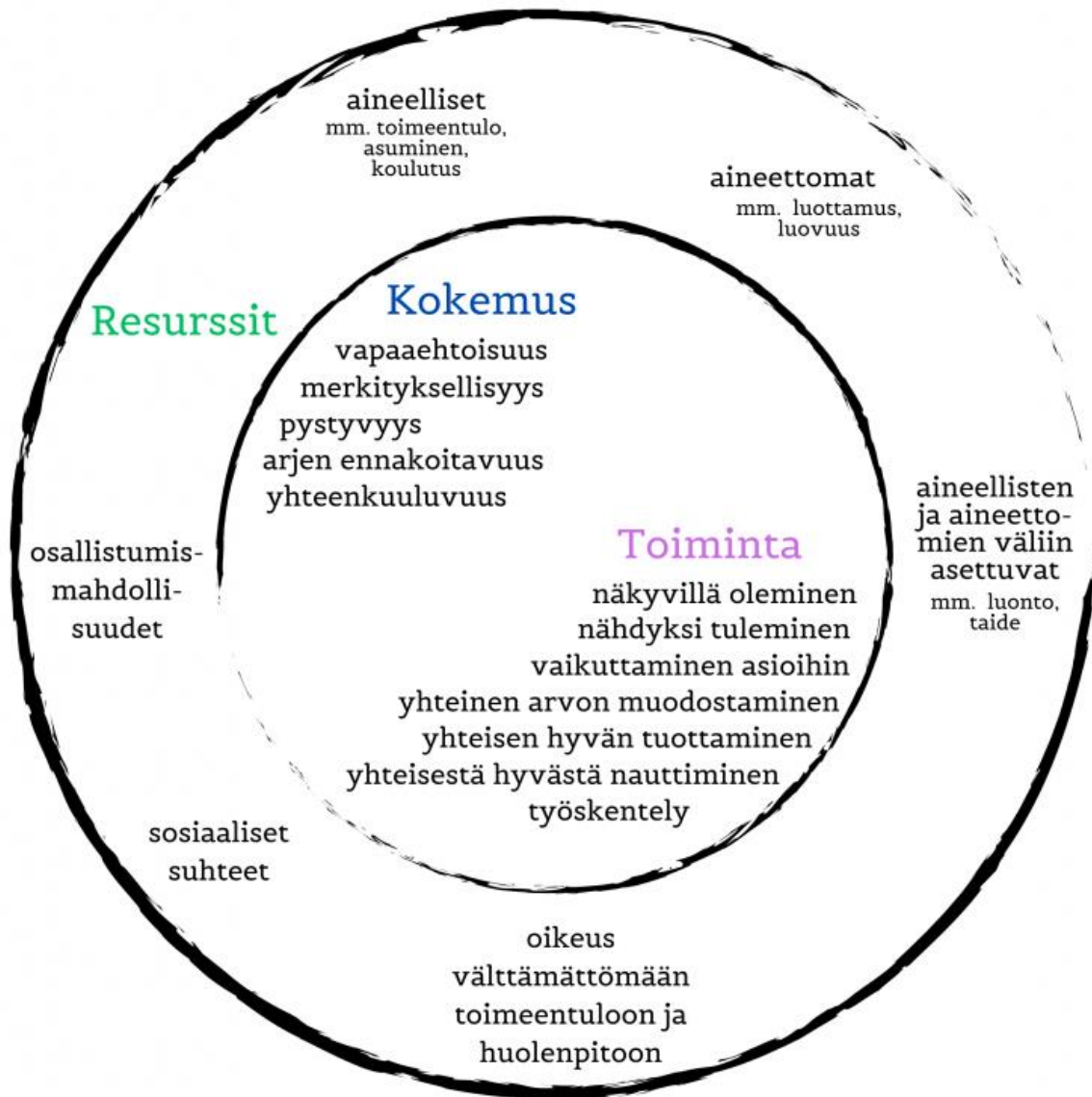
OSALLISUUSTYÖ MUUTTAA MAAILMAA

Osallisuustyö on jatkuvaa tiedonmuodostuksen ja toiminnan vaihtelua, jossa tieto liikuttaa toimijuutta. Erilaisia tietolajeja:

OSALLISUUS

Hekkala, Marja & Makkonen, Iida & Saraketo, Katja (2023) Osallisuustyön osaaminen kynnyksettömässä päihde- ja asunottomuustyössä. Teoksessa Suvi Raitakari, Timo Harrikari, Marja Hekkala & Minna Kivipelto (toim.) Sosiaalityö kriiseissä ja poikkeuksellisissa olosuhteissa. Jyväskylä: SoPhi.

**Kafka-koiralle
keppi on
vaikeasti
saavutettava –
Mikä on
sinulle?**

Kuva: Lasse Rautniemi

Saavutettavuuden osatekijöitä

- 1. Rakenteelliset tekijät** (esim. palveluiden toteutus- ja porrastustavat)
- 2. Organisaatiokulttuuriset ja työyhteisölliset tekijät** (esim. yhteinen tahto ja lupa toimia joustavasti)
- 3. Vuorovaikutukseen ja kohtaamiseen liittyvät tekijät** (esim. arvostava kohtaaminen ja kuulluksi tuleminen)
- 4. Aikaisempiin asiakkuuskokemuksiin liittyvät tekijät** (huono kohtelu saa välttämään avun hakemista)
- 5. Yksilölliset tekijät** (esim. liikkumiskyky ja taloudelliset resurssit)
- 6. Tiedolliset tekijät** (esim. tiedottaminen ja tiedon jakaminen kysymättä)
- 7. Muu mikä?**

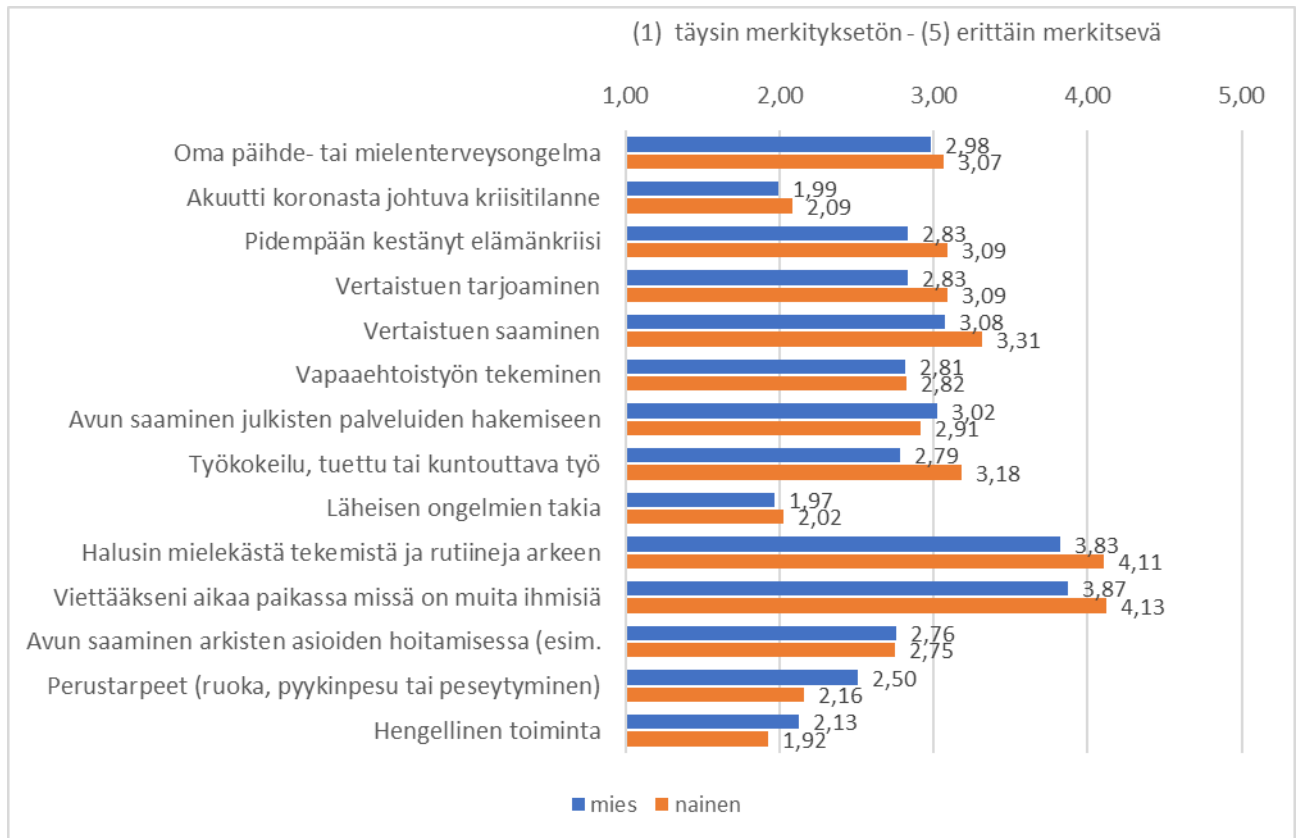
Suvi Raitakari, Tampereen yliopisto
Korona yhteiskunnan marginaaleissa -hanke

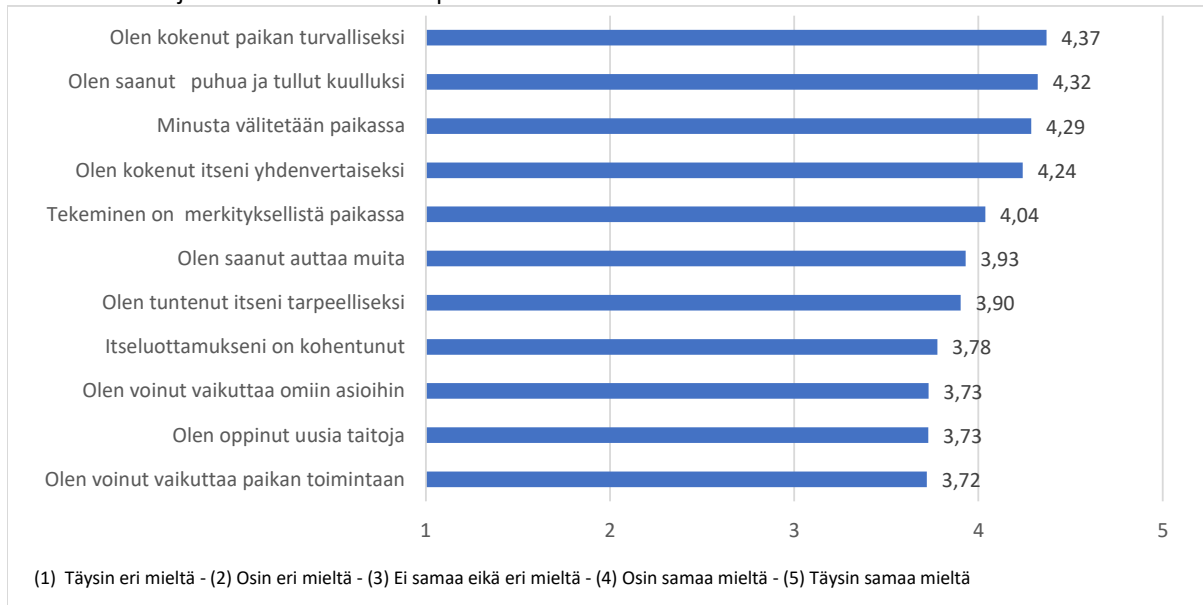
Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Taulukko 1 Kävijöiden syyt käydä kohtaamispaikassa

Taulukko 2 Kävijöiden arviot kohtaamispaikkaa koskevista väittämistä

Taulukko 3 Kävijöiden arvio eri tahojen merkittävydestä selviytymisensä kannalta vuonna 2021

